

Onder Weg

HOOPVOL EN
INSPIREREND

Zie je wie
ik echt
ben?

DE GEKLEURDE MENS IN DE KERK

‘Ik werd niet gezien als
Nederlander, maar als allochtoon’

Shari van den Hout

‘Het is onvermijdelijk dat we
de Bijbel gekleurd lezen’

Klaas Spronk

‘Materieel bezit doet me niets’

Wim Rietkerk

Witter dan sneeuw

Ik houd van schapen.
Van hun mooie vachten,
wilde haren
domme blik
en hoe ze opgaan in het landschap.

Tegenover het huis van mijn schoonouders staan Walliser Schwarznase. Schitterende beesten: zwarte kop, dikke krullenvacht, gekrulde horens. Prachtig. Tot ze geschoren zijn. Dan lopen ze er naakt en verloren bij.

Afgelopen zomer kreeg ik de kans om een vacht van zo'n schaap te vervilten. We begonnen met het verwijderen van klitten, takjes, stro en zaadjes. Van alles wat het beest in vier seizoenen verzameld had. Daarna begon het echte viltproces, met water en zeep. Door de wrijving, het warme water en loog werd de vacht een groot en sterk geheel.

Het was een arbeidsintensieve klus. Toch viel het eindresultaat me nog wat tegen. Waar was de mooie witte krullenvacht waarop ik gehoopt had? Wacht maar, werd gezegd. Leg hem maar buiten, in de zon, de dauw of zelfs in de sneeuw. Wol is zelfreinigend. Nu, na enkele maanden: witter dan sneeuw.

GERANNE TAMMINGA WERKT VOOR
WEETWATJEGELOOFT.NL EN IS REDACTEUR VAN
ONDERWEG

Zie je wie ik ben?

Soms kijken mensen vanuit een vooroordeel naar mij. In bepaalde kringen heb je dat bijvoorbeeld als je dominee bent. Dat is niet prettig. Ik heb dan de neiging om erg mijn best te doen het vooroordeel te weerleggen en een positieve indruk achter te laten.

Mijn ervaringen vallen in het niet bij de verhalen die het afgelopen jaar naar buiten zijn gekomen van mensen met een zwarte huidskleur. De Black Lives Matter beweging vestigde toen nadrukkelijk de aandacht op mensen die er altijd worden uitgepikt als gevraagd wordt om een Identiteitsbewijs (ID) of voor een extra controle op een luchthaven. Ergens kende ik zulke verhalen al wel uit de Schilderswijk waar ik meer dan dertig jaar rondloop. Ook hier wordt regelmatig aan mensen gevraagd een ID te tonen; mij is het nog nooit overkomen. We staan ons er graag op voor dat we niet racistisch zijn, maar kennelijk zit er diep in de meesten van ons een vooroordeel waarvan we ons niet eens bewust zijn.

» We staan ons er graag op voor dat we niet racistisch zijn «

Hoe moet dat zijn voor mensen van kleur in ons land? Wat gebeurt er met je als je elke keer impliciet de boodschap krijgt dat je anders, misschien zelfs wel een 'probleem' bent? Ook in de kerk ontmoeten we elkaar als mensen van verschillende afkomst. Hoe gaan we binnen de kerk eigenlijk met elkaar om? Lukt het ons om daar ieder mens te zien zoals die is of gaan we om met de ander op de manier waarop wij denken hoe de ander is?

Is de relatie tussen wit en zwart dan zo gecompliceerd? Dat geloof ik dan ook weer niet. Het kan wel inspanning vragen om iemand vanuit een andere cultuur te leren kennen en waarderen. Tegelijk mogen we genieten van de rijkdom die God ons in elkaar heeft gegeven. Hoe diverser onze gemeenschap, hoe meer we van de rijkdom van Christus ontdekken!

PETER STRATING IS PREDIKANT VAN DE HAVENKERK IN DEN HAAG EN REDACTEUR VAN ONDERWEG

>> COLOFON

OnderWeg is een inspirerend magazine voor christenen die God en de kerk liefhebben en midden in het leven staan. *OnderWeg* schrijft over relevante en actuele thema's voor christenen en bevat rubrieken over jeugdwerk, missionaire kerk-zijn en Bijbelstudie. *OnderWeg* ontstond in 2015 uit een samenvoeging van *Opbouw* en *De Reformatie*.

Redactie

Bram Beute, Jaap Cramer, Esther de Hek (hoofredacteur), Peter Hommes, Jannet de Jong, Leendert de Jong (hoofredacteur), Pieter Kleingeld, Jordi Kooiman (webredacteur), Jacomine Oosterhoff (eindredacteur), Annelies Smouter (eindredacteur), Karel Smouter, Geranne Tamminga, Tineke Verhoeff (beeldredacteur thema), Rob van Houwelingen, Hans Schaeffer, Peter Strating, Hans Vel Tromp.

Redactieadres

Nocturnestraat 12, 7323 LC Apeldoorn, redactie@onderwegonline.nl

Lezersservice

Voor abonnementen, adreswijzigingen, opzeggingen en bezorgklachten: SPAbonneeservice, A. van Leeuwenhoekweg 34, 2408 AN Alphen aan den Rijn, 088-1102060, administratie@onderwegonline.nl.

Abonnementen

Jaarabonnement Papier Plus: € 61,50 (studenten € 30,75/Europa € 102,00/buiten Europa € 135,00).

Halfjaarabonnement Papier Plus: € 33,00.

Digitaal abonnement via een app: € 39,50 (studenten € 19,75).

(Digitaal) Proefabonnement: drie maanden gratis.

Neem voor het afsluiten van een abonnement contact op met de lezersservice (zie hierboven) of vul uw aanvraag in op www.onderwegonline.nl/abonneren.

IBAN: NL89INGB0000404945 t.n.v. Gereformeerde Persvereniging OnderWeg.

Bestuur Persvereniging *OnderWeg*

Marga van Gent-Petter, Arie Liebeek, Aad Lootens, Anko Oussoren en Hillie van de Streek.

Adverteren

Nico Postuma, 06-139 959 05, adverteren@onderwegonline.nl, www.onderwegonline.nl/adverteren.

Vormgeving

Bredewold Communicatievormgevers, Rondweg 76, 8091 XK Wezep, 038-376 33 90, onderweg@bredewold.nl, www.bredewold.nl.

Technische realisatie en druk

Zalsman B.V., Steinfurtstraat 1, 8028 PP Zwolle, Postbus 1025, 8001 BA Zwolle, 038-467 00 70.

www.onderwegonline.nl

www.facebook.com/onderwegonline

www.twitter.com/onderwegonline

www.instagram.com/magazine_onderweg

06 'HET WAS NOGAL WAT WAARTEGEN DE KERK 'SORRY' MOEST ZEGGEN'

'DE SCHADE DIE DE KERK HEEFT AANGERICHT BIJ ONZE AFRIKAANSE BROEDERS EN ZUSTERS IS VELE MALEN GROTER DAN DE HELENDE WERKING DIE DE KERK OP DIT GEBIED HEEFT GEHAD.' HISTORICA EVA MABAYOJE OVER DE IMPACT VAN HET SLAVERNIVVERLEDEN OP HET HEDEN EN DE ROL VAN DE KERK DAARIN.

24 EYEOPENER HET LEVEN IS NIET AF

Het brein van jongeren is van nature gericht op het ontdekken van nieuwe dingen. Maar wij proberen hun leven juist tot in detail dicht te timmeren, door de manier waarop wij het onderwijs en onze samenleving vormgeven. Van Prediker leren we hoe we ruimte kunnen geven aan de ontdek- en risicodrang van jongeren.

28 OPINIE 'IK LEES GEEN BOEKEN VAN WITTE MANNEN'

Tot zijn schrik ontdekte Geert Jan van Dijk dat zijn boekenkast nauwelijks boeken van gekleurde schrijvers en schrijfsters bevatte. Terwijl zij ons juist zoveel te vertellen hebben over de veelkleurige wereld waarin we leven. 'We ontoren het beeld van God als we ons slechts voeden met het perspectief van een kleine minderheid.'

^
10 'IK WIL ZOEKEN NAAR VERZOENING'

SHARI VAN DEN HOUT MAAKTE DE OVERSTAP VAN CURAÇAO NAAR NEDERLAND: 'IK WERD NIET GEZIEN ALS NEDERLANDER, MAAR MEER ALS ALLOCHTOON. DAARMEE KOM JE IN EEN POSITIE DIE JE NIET GOED KUNT VATTEN.'

**32 ONTMOETING
'WE HEBBEN GOD VAAK AAN HET WERK GEZIEN'**

Een openhartig gesprek met dominee Wim Rietkerk (80). 'Ik was als predikant altijd wat 'buitenkerkelijk'. Het heeft te maken met mijn verlangen om als christenen een open en gastvrije gemeenschap te zijn. Vanuit dat verlangen is l'Abri ontstaan en dat heb ik de kerken willen binnendragen.'

Stockbeelden: Jorge Salvador/Unsplash (cover); Timothy_Wang/iStock (vjvg); Camilla Svolgaard/iStock (pagina 6); Pritel Creative/Lightstock (pagina 8); Aaron Burden/Unsplash; Adrianna Calvo/Pexels (pagina 22); Prostock-studio/Shutterstock (pagina 24); ThitareeSarmkasat/iStock (pagina 39)

Zie je wie ik echt ben?

14 IN DE BIJBEL DOEN ZWARTE LEVENS ERTOE EEUWENLANG WERD SLAVERNIJ VERDEDIGD MET DE HAND OP DE BIJBEL. TERWIJL JUIST VEEL VERHALEN IN DE BIJBEL INGAAN TEGEN DE GEDACHTE DAT HET ENE VOLK BETER ZOU ZIJN DAN HET ANDERE. KLAAS SPRONK, HOGLERAAR OUDE TESTAMENT, LAAT ONS IN DIT ESSAY ZIEN HOE INCLUSIEF DE BIJBEL IS.

Heeft de gewone kerkganger ook excuses gemaakt?

Hoe hebben de kerken zich opgesteld in de strijd tegen de slavernij? Beseftte de kerk wel dat we te maken hadden met een ontmenselijking in extreme proporties? 'De schade die de kerk heeft aangericht bij onze Afrikaanse broeders en zusters is vele malen groter dan de helende werking die de kerk op dit gebied heeft gehad.' Eva Mabayoje over de impact van het slavernijverleden op het heden en de rol van de kerk daarin.

TEKST EVA MABAYOJE

>> BESCHOUWING

Het is 1596, er wordt op zee een schip veroverd op de Portugezen. Op het schip zijn tot slaaf gemaakte Afrikanen aanwezig. Bij aankomst in Middelburg besluit de burgemeester, Adriaen Heindricxsen ten Haefft, dat deze mensen niet als slaven gehouden mogen worden: '...dat hier waeren ingebracht mette Schepen uyt Guynéa, hier in gecommen veele Mooren, wel by de hondert, zoo Mans als Vrouwen ende Kinderen, wesende alle gedoopte Christenen, ende dat die daeromme nyet en behooren by yemanden gehouden oft vercocht te worden als Slaeven, maar gestelt in heure vrye liberteyt, zonder dat yemandt van derselver eygendom behoort te pretenderen.'

Dit kenmerkt het sentiment van de kerk in die tijd. Slavernij hoort niet en keuren we niet goed. Helaas verandert dit sentiment pas in de jaren, decennia, eeuwen die volgen. Niet overal, moet ik er meteen bij zeggen. Juist de kerk heeft ook veel gedaan om de slavernij alsnog af te schaffen. De schade die de kerk echter heeft aangericht bij onze Afrikaanse broeders en zusters is vele malen groter dan de helende werking die de kerk op dit gebied heeft gehad. Wil je weer een weg vooruit kunnen bewandelen, dan zal eerst goede wondverzorging nodig zijn, zodat je niet blijft zitten met een stinkende open wond.

Wat is de diagnose?

Om de wond juist te behandelen, moeten we eerst de oorzaak van de wond diagnosticeren. Wat ligt er in het collectieve geheugen van mensen die afstammen van tot slaaf gemaakte Afrikanen? Als zij genealogisch onderzoek gaan doen, wat gaan zij dan vinden in de archieven? Wat zijn de wortels van hun bestaan, wat zijn de verhalen die zij van hun ouders en grootouders meekrijgen?

Als je aan iemand vraagt wie je bent, dan volgen eerst naam, voornaam en familienaam. Daar begint echter voor de kinderen met dit verleden het eerste probleem. De familienaam die zij dragen is aan hen gegeven door de onderdrukker, een eerste herinnering aan het feit dat hun voorouders er niet toe deden. Braafheid werd je genoemd, want zo was het gedrag van die slaaf. Seedorf heette je, omdat de plantage waarop jij kwam te werken zo heette. Voordat je slaaf werd gemaakt, had je een leven in Afrika met je eigen familie, cultuur, taal en religie. Zonder dat je daarvoor kon kiezen, werd je geroofd, gebrandmerkt en ontdaan van iedere herinnering aan het vrije leven. Zo waren er in Suriname bijna geen jongens die Kwakoe heetten, maar des te meer die de naam Jacob droegen. Dit diende, samen met het brandmerken, om de Afrikanen te laten beseffen dat zij niet meer over zichzelf mochten beslissen. Het was de slavenmeester die over hun leven ging. Daarmee is de trans-Atlantische slavernij ook wezenlijk anders dan iedere andere vorm van slavernij die we over de wereld heen hebben gezien of soms nog vinden. Had het een generatie geduurd, dan was de wond misschien kleiner geweest, maar dat is niet zo.

Suriname is in 1667 geruild voor Nieuw Amsterdam, het huidige New York. Vanaf dat moment had Nederland een eigen afzetmarkt voor de slavenhandel. Voor die tijd waren Nederlanders al de slavenhandel ingedoken, met name door de oprichting van de WIC (West Indische Compagnie, 1621) en later de MCC (Middelburgse

>>

Commercie Compagnie, 1720). De slavenhandel is doorgegaan tot 1814. De Engelse quakers droegen door de oprichting van een vereniging in Groot-Brittannië bij aan het politieke gevecht. Hierdoor werd in 1808 de handel in slaven afgeschaft. De slavernij bleef echter gewoon doorgaan, in de Nederlandse overzeese gebieden tot 1863. Dit duurde onder andere zo lang – Engeland was in 1833 de eerste – omdat de Nederlandse regering maar niet kon bepalen hoeveel ze de slaveneigenaren moest betalen om hun verlies van eigendom te compenseren. Hoeveel was het leven van een slaaf waard? Terwijl bijna driehonderd jaar daarvoor een Zeeuwse burgemeester nog opkwam voor de levens van Afrikaanse broeders en zusters, was hun leven een stuk minder waard gebleken. Uiteindelijk werd er een geldbedrag van driehonderd gulden verbonden aan een vrijgemaakte slaaf. De door Groen van Prinsterer opgerichte 'Maatschappij ter Bevordering van de afschaffing van de Slavernij' heeft hierin maar weinig betekenis kunnen hebben.

Is de wond al geheeld?

Er zijn inmiddels 158 jaar verstreken tussen 1863 en de huidige tijd. De wond, goed verzorgd of niet, zou inmiddels toch wel geheeld moeten zijn. Dat zou kunnen, ware het niet dat de wond in die periode keer op keer is opengereten. De eerste keer was al direct na 1 juli 1863. In plaats van de gelijkwaardigheid van hun leven te erkennen, kwamen er zeer pijnlijke bewoordingen over de Afrikaanse mensen in de emancipatiewet. De vrijgemaakte slaven moesten worden 'opgevoed om als vrije burgers te leren leven'. In Suriname kwam daarvoor het tienjarig staatstoezicht. De vrijgemaakte slaven werden alsnog gedwongen om hun arbeid voor een laag loon te verkopen. Op Curaçao en de

Vier de Surinaamse feesten mee

Om bij te dragen aan genezing kunnen we als kerk of persoonlijk aansluiten bij iets wat al bestaat. Surinaamse landgenoten kennen het feest Keti Koti, dat ieder jaar wordt gevierd als herdenking van de afschaffing van de slavernij op 1 juli 1863. Het feest hebben de Surinamers meegenomen naar ons land. Sinds 2009 is er ook een jaarlijkse viering in het Oosterpark in Amsterdam. Daar staat het nationaal monument slavernijverleden. Keti Koti betekent: ketenen doorbroken. Onder witte Nederlanders is dit feest nauwelijks bekend. Zo'n belangrijke dag voor onze Surinaamse landgenoten kan een mooie aanleiding zijn om in de kerk aandacht te besteden aan het slavernijverleden. Het is heilzaam om met de ogen van God terug te kijken op het verleden en tegelijk in het heden te danken voor de veelkleurigheid die God ons heeft gegeven.

meeste andere Caribische eilanden ontstonden soortgelijke contracten. Alleen op Sint Maarten ging het iets soepeler, aangezien het Franse deel van het eiland al vijftien jaar eerder de slavernij had afgeschaft.

» De kerk heeft 'sorry' gezegd, maar beleefden de kerkgangsters dit ook? «

De beeldvorming die tijdens de periode van de trans-Atlantische slavernij steeds negatiever werd, heeft ook niet meegeholpen om de relatie tussen de witte en zwarte mensen nu volledig gelijkwaardig te laten verlopen. Zo schreef militair en schrijver Hermanus Johannes Abbring in 1834: 'Zo'n bijzonder soort mensen, dat zij ondanks de zweep die hun ruggen nooit doen helen en ondanks de zware arbeid, toch de meest agressieve grillen verdragen wanneer de directeur hun maar elke twee of drie maanden een dansfeest toestaat.' Ja, er waren vele lijfstraffen, die ervoor moesten zorgen dat de (zwarte) meerderheid onderdanig bleef aan de (witte) minderheid. De Afrikanen werden gezien als fysiek sterk, daarom 'konden ze al die lijfstraffen wel aan'. Ze werden gezien als barbaars, seksueel ongeremd, waardoor het ineens als raar gezien werd als mensen protesteerden tegen een moment van rust en ontspanning. Ze werden gezien als agressief. Boos worden omdat jou onrecht wordt aangedaan, je lijfstraffen ontvangt en je leven niet van jou is, vonden blanken geen reden voor 'agressief gedrag', het lag immers 'in hun aard'. Tot op de dag van vandaag strijdt een zwarte man of vrouw tegen beeldvorming die hun is opgelegd ten tijde van de slavernij. Daarbij heeft het niet geholpen dat Jan Schenkman in 1850 Zwarte Piet ging afbeelden als een Afrikaanse huisslaaf met alle gevolgen vandien, dat striptekenaars zwarte mensen afbeeldden als dom, leugenachtig en barbaars of dat tot ver in de jaren negentig van de twintigste eeuw Afro-Amerikanen in media niet anders voorkwamen dan als crimineel, komediant of sporter.

Deze beeldvorming is voor iedere Afrikaan over de hele wereld als zout in de wond. Een witte Nederlander ziet geen onderscheid tussen de Antilliaan en de Surinamer, dit is hetzelfde als Nederlanders verwarren met Duitsers. Er zijn bovendien nog eens zes verschillende Caribisch-Nederlandse eilanden, ieder met een eigen karakter. Een nog groter verschil is er tussen een Nederlandse Ghanees en een creoolse Surinamer. Over deze verschillen kunnen we een heel nieuw artikel schrijven; door deze opstelling is een gedeeld gevoel ontstaan van zwarte mensen over de hele wereld, ook wel genoemd en erkend als *The*

Black Diaspora. Een andere manier waarop de wond werd opengereten, is het lynchen van Afro-Amerikanen en hun ongelooflijke strijd tegen de segregatie die midden twintigste eeuw in de Verenigde Staten was ontstaan. Niet lang daarna zag je een minstens zo gruwelijke strijd in Zuid-Afrika. Daarom zagen we het afgelopen jaar over de hele wereld, ook in Nederland, zoveel demonstraties na het zoveelste voorbeeld van politiegeweld met dodelijke afloop in de Verenigde Staten.

Dit is de diagnose

De diagnose kunnen we nu stellen: we hebben te maken met een ontmenselijking in extreme proporties. Een periode van vierhonderd jaar waardoor er culturele normen en waarden zijn ontstaan aan beide kanten van het spectrum, gebaseerd op deze gruwelijke werkelijkheid. Onderdeel ervan is het enorme gebrek aan empathie wanneer de onderdrukte gemeenschap opkwam voor een menswaardig bestaan. Dit is de wond waarmee we te maken hebben. Maar heeft de kerk dit besef ook gehad? Pas in 2013, bij de viering van honderdvijftig jaar afschaffing van de slavernij kwam een 'Erkenning van Schuld'. Klaas van der Kamp, de toenmalig algemeen secretaris van de Raad van Kerken, erkende: 'Kerken hebben met hun theologie en voorgangers een ondersteunende rol gespeeld bij de instandhouding van de slavernij.' In die vierhonderd jaar geschiedenis, waar we in vogelvlucht doorheen zijn gegaan, had de kerk meerdere malen een bedenkelijke rol. Geestelijken voeren mee op de slavenschepen en knepen een oogje dicht wanneer de slaven geroofd werden. Vervolgens werden deze slaven onder erbarmelijke omstandigheden vervoerd naar de andere kant van de oceaan. Bij ieder slavenfort aan de Afrikaanse kust werd een kapel gebouwd en gebruikt voor het prijzen van God. Avondmaal vierden we met mensen die andere mensen verkochten voor een paar kilo suiker.

» 'Ik wil dat je ziet wie ik ben....' «

We hebben bijbelteksten vertaald zodat die ons geweten konden sussen, terwijl niets na de komst van Jezus deze realiteit had mogen rechtvaardigen. Het was nogal wat waartegen de kerk 'sorry' moest zeggen. Het is ook mooi dat dit gebeurde. Maar werd dit ook zo beleefd door de vele kerkgangers die Nederland rijk is? Hebben de Nederlanders met Afrikaanse roots de excuses gehoord en hebben zij deze ontvangen? Is het excuus slechts uitgesproken door de algemeensecretaris of zijn er ook andere voorgangers of gewoon kerkleden geweest die dit in hun hart voelden en die de woorden herhaald hebben? Wat is er vervolgens gedaan?

Wondverzorging

Na 2013 zijn er nog enkele initiatieven geweest waarbij vooral individuen de taak van echte wondverzorging wilden vormgeven. Dat vraagt tijd en aandacht, misschien zelfs een flinke schoonmaak van de wond, zodat die niet verder zou gaan etteren. Na 2013 was er misschien een druppeltje water beschikbaar om de wond schoon te maken, maar was er inmiddels geen stevige stroom, om niet te zeggen rivier, nodig om alle narigheid uit het verleden weg te spoelen?

De omvang van die rivier, of de hardnekkigheid van het probleem, werd mij des te meer duidelijk toen ik de vergelijking ging maken met 'de wereld'. Ik zag initiatieven opleven, zoals *The Black Archives*, met als doel educatie en onderzoek, die op een indrukwekkende manier een positieve draai aan het pijnlijke verleden konden geven. Helaas sta ik niet alleen in die constatering. Afgelopen jaar sprak ik artiesten met Surinaamse roots die ook concludeerden dat zij buiten de kerk meer respect en erkenning ervaren dan binnen de kerk. Artiesten die al jaren met hun talent en liefde voor God met name jongeren weten aan te spreken, voelen zich nog steeds niet erkend in hun anders zijn dan hun witte collega's. Minerva Joy verwoordde dit gevoel prachtig met haar Spoken Word op het jongerenevent WAKE 4 juli 2020:

'Ik wenste dat je zag wie ik was ...
omdat je hebt onderzocht wie ik was.
Ik wil dat je ziet wie ik ben ...
waardoor je accepteert wie ik écht ben.
Ik hoop dat je aankunt wie ik word ...
zodat je verwelkomt wie ik word.'

**EVA MABAYOJE IS HISTORICA EN DIRECTEUR VAN
PRESENT IN DEN HAAG**

‘Welke kleur je ook hebt, onderzoek je eigen hart’

Je groeit op op de Nederlandse Antillen. Je vertrekt naar Nederland om te studeren en je blijft daar. Wat maak je als mens met kleur mee tijdens je studie, in het gewone leven, in kerken waar je deel van uitmaakt? Shari van den Hout maakte deze overstap: ‘Ik werd niet gezien als Nederlander, maar meer als allochtoon. Daarmee kom je in een positie die je niet goed kunt vatten.’

‘Ik ben geboren op Curaçao. Als je daar woont en goed kunt leren, dan weet je al vroeg: ik ga het eiland af om ergens een studie op te pakken. Ik ben van eenvoudige komaf, ik zou de eerste zijn die zoiets zou doen. Mijn ouders en grootouders vonden het belangrijk om te delen van het weinige wat zij hadden, om zich in te zetten voor anderen. Dat gaven ze ons mee: je hebt verantwoordelijkheid, doe daar iets mee. Ik kon naar het vwo en ging inderdaad studeren. Er waren twee mogelijkheden, Amerika of Nederland. Ik koos, ook vanwege het vergelijkbare onderwijssysteem, voor Nederland en ging naar Tilburg, achttien jaar oud, voor de studie bedrijfseconomie.’

Ging dat besef van verantwoordelijkheid, daar moet je iets mee doen, mee naar Tilburg?

‘Ja. Ik ging ernaartoe met het doel: na mijn studie ga ik terug naar Curaçao om daar mijn bijdrage te leveren. Uiteindelijk liep het anders: ik heb hier mijn man leren kennen, we zijn getrouwd en bleven in Nederland. Wel vonden we een compromis: we wilden proberen om een keer in de twee jaar naar Curaçao te gaan. Ook tijdens de studie voelde ik die verantwoordelijkheid. Het bijwonen van feestjes liet ik aan anderen over, dat zou maar afleiden. Hierin speelde het besef van bevoorrecht zijn mee en de verantwoordelijkheid die dat met zich meebracht. Neem mijn opa. Hij groeide op in een tijd waarin huidskleur je plek in de samenleving

bepaalde. Hij was politiek actief met het doel om daarin verandering te brengen. Ik weet nog hoe mijn opa huilde toen hij zag dat die verandering binnen twee generaties realiteit werd.'

Hoe kijk jij terug op je studietijd hier, als student uit Curaçao?

'Op de Antillen leef je met het idee: wij zijn Nederlanders, we vormen één land. Maar in Nederland werd ik niet gezien als Nederlander, maar meer als allochtoon. Daarmee kom je in een positie die je niet goed kunt vatten. Ik merkte ook dat het niveau van kennis over ons en de betrokkenheid op ons niet of nauwelijks aanwezig waren. Ik hoor dat nog steeds van jonge mensen van Curaçao die hier studeren. Sommigen vertellen dat zij niet welkom zijn bij een werkgroepje, de reactie is: "liever niet". Een kerklid, HBO-docent, vertelde vorig jaar de bijgedachte: studenten zijn bang dat een 'buitenlander' het niveau van de werkgroep naar beneden haalt. Van mijn studietijd herinner ik me hoe een student achter mij op verstaanbaar volume tegen een andere student zei: "Nu maar hopen dat Janmaat wint; kunnen we die buitenlanders de Noordzee in jagen."

Zoiets doet wat met je, denk ik.

'Ja, ik worstelde ermee. Ditzelfde hoor ik terug van jongeren die nu in Nederland studeren. Zelf dacht ik toen: hoe doe ik dit? Hoe ga ik hier goed mee om, zonder mijzelf voor een ander af te sluiten? Hoe word ik deel van deze samenleving?'

Heb je hier antwoorden op gevonden?

'Ja, hoewel de beantwoording nooit klaar is, zijn er nog steeds open vragen. Een deel van de beantwoording kwam in de tijd dat ik moest kiezen om in Nederland te blijven. Ik heb gebeden of de relatie met mijn aanstaande man, los van de liefde die er was, wel Gods wil was. Daarna wist ik mij gedragen door Psalm 45, over het kunnen loslaten van het volk en het huis van je vader. Ik mag hier zijn en mijn bijdrage leveren.'

Noem eens een vraag die nog open ligt?

'Er zijn in het antiracismedeбат enkele essentiële punten die christenen, ook in de kerken van de kleine oecumene, nauwelijks bespreken. Ik zeg dit niet om steken uit te delen of de ander de schuld te geven, maar wel om elkaar te leren begrijpen.

» 'Een buitenlander haalt het niveau van de werkgroep naar beneden' «

Een zo'n punt is: hoe kan het dat sommige blanke christenen ergens, onbewust, het gevoel hebben dat een persoon met een andere kleur anders is, minder? Speelt hier iets mee van het verschil in aanpak van slaven tussen een land als Spanje en Nederland? Na het overbrengen van slaven naar een kolonie begon het rooms-katholieke Spanje snel met het willen bekeren en dopen van de Afrikanen. Dit gebeurde vanuit de gedachte: ook zij zijn kinderen van God. Protestants Nederland beperkte zich tot een winstgevende logistiek in het vervoeren van slaven als handelswaar. Mijn vraag is: merk je hier de invloed van een bepaalde uitleg van de bijbelse vloek over Cham en over zijn Afrikaanse nakomelingen? Zit hierin al iets van: ze zijn anders, minder?

Nog een paar feiten als toelichting: terwijl rooms-katholieke kerken van oudsher gemengd en divers waren, zijn de nederduits-gereformeerde kerken op de Antillen en in Zuid-Afrika dat nooit geweest.

»»

Neem nu die gereformeerde kennis. Hij had in de jaren '70 op catechisatie geleerd dat hij zich niet met andere rassen mocht mengen. Werkt een dergelijke kerkleer of geloofsopvoeding nog steeds door in denkbeelden en politieke keuzes?'

Anders, minder, dat zijn best pittige aanduidingen.
'Ik gebruik ze ook niet zomaar. Neem mijn opa, hij kreeg regelmatig van Nederlanders te horen: we noemen je geen kaffer vanwege je huidskleur, maar vanwege je gedrag. Zelf maakte ik op de middelbare school mee dat een leraar, een Nederlander die drie jaar op Curaçao werkte, bepaalde wie waar in zijn klaslokaal ging zitten, van blank voorin naar zwart achterin. Zoiets heeft impact op een tiener, ook later. Kortgeleden hoorde ik als coach van een havo-scholier, kind van vluchtelingen, dat zij van een leerkracht hoort: met jullie wordt het toch nooit wat.'

Terug naar Tilburg en de jaren erna. Hoe ging het verder?

'Tijdens de studie was ik betrokken bij de studentenvereniging Ichthus. Daar heb ik gelijkwaardigheid geproefd. Er was openheid om nieuwkomers te leren kennen en begrijpen. Tegelijk herinner ik mij dat een studente, die echt in mij geïnteresseerd was, vroeg: "Hoe voelt het dat jou je natuurgodsdienst is afgenomen en een Europees geloof is opgedrongen?" Alleen al zo'n vraag laat zien hoe eenzijdig ons denken kan zijn, ook bij een persoon die oprecht belangstelling toont. Ik dacht alleen maar: welke natuurgodsdienst? Hoezo is het christendom

Europees? Hoezo vind jij dat je mij Jezus mag onthouden? Bewustwording van de donkere hoeken van mijn hart en van gelijkwaardigheid heb ik in Tilburg geleerd bij de christengemeente *Hart van Brabant* waar Kees Heijstek voorganger was. Hij ging samen met Cees Vork en Wout Bouman naar de Antillen om te leren: waar komen zij vandaan, wat drijft deze jongeren? Zelf leerde ik steeds meer over verzoening tussen wit en zwart in en door Jezus Christus. In de jaren erna ben ik naar die verzoening blijven zoeken.'

Later werden jullie lid van gemeenten in de NGK. Hoe was dat?

'Aanvankelijk was dat vreemd, alsof ik op een andere planeet belandde. Voordeel was wel dat we in een gemeente kwamen met over het algemeen mensen die meer internationaal geïnteresseerd waren. Dan was het nog vreemd, ik wist niet goed hoe ik daarvan deel kon worden. Gelukkig veranderde dit toen ik moeder werd. Toen wist ik: nu moet ik handelen. Ik wil tegen mijn kind kunnen zeggen: "Jij bent deel van Gods gemeente." Dan moest ik ook zelf een plek durven in te nemen. Ik zeg ook steeds tegen mijn dochter: "Jij bent honderd procent Nederlander, niks tweede generatie migrant." Maar zelfs dan is het lastig. Toen onze dochter acht was en Geert Wilders nogal eens in het nieuws was, vroeg zij: "Mam, als Wilders president wordt, mag papa hier blijven en moeten wij dan naar een ander land vertrekken?" Toen de Zwarte Pietendiscussie overal gevoerd werd, wilde zij graag dat ik mijn mond daarover hield: "Anders worden we buitengesloten." Wat in die tijd heel goed voelde, was dat de predikant naar mij

Klaar

Het is grappig om te zien hoe bepaalde uitdrukkingen opkomen, blinken en weer verdwijnen. Eentje is van langer geleden: oké. Het was een populaire die meer functies had. Soms bevestigend: ja, doe maar. Maar je kon 'm ook vragend, bijna uitnodigend inzetten: oké?! Tegenwoordig gaat, al langer, een uitdrukking rond met 'klaar' erin. In twee versies: nu is het klaar, en: ik ben er klaar mee.

Ben ik ergens klaar mee? Wel, ik schrijf deze column op de inauguratiedag van de Amerikaanse president. Ik ben blij dat aan vier jaar ongebreidelde taal en mateloos eigengericht handelen vanaf de presidentszetel een einde komt. Daar mocht je met recht klaar mee zijn.

» Ik vind dit geen easy tijd «

Nu kan 'ik ben er klaar mee' stoer klinken, alsof 'ik' in charge ben. Maar het is de vraag of dat ten diepste de betekenis is. Terecht wees een coach daarop. Hij vertelde over een cliënt die aangaf 'klaar te zijn' met een goede vriend. De coach vroeg door. Vervolgens bleek dat de cliënt die vriend miste en contact op initiatief van de ander op prijs stelde. Het contact kwam er; hij was nergens meer klaar mee.

Er is wel iets meer waarmee ik klaar ben. Ik proef bij mijzelf en anderen coronamoehoeheid. Er zit iets oprecht in, namelijk dat het virus stopt en de slag met vaccins definitief verliest. Maar ook hier is ten diepste sprake van een verlangen. Niet naar het oude normaal of de illusie alsof we in control zijn, wél naar dichtbij contact, lucht voor ouderen, bewegingsruimte voor jongeren.

Ik vind dit geen easy tijd. Neem de voorbeelden van zojuist: wordt het wat met die wens over corona? Lukt het Biden om zijn op verzoening gerichte woorden en daden te laten landen? In zo'n situatie zoek ik naar houvast. Waardoor je zegt: dit is goed, het is klaar. Ik las een interview in *Visie* met app-bouwer Henrik Wiene. Voor hem zijn drie woorden belangrijk: nada te turbe, ofwel laat niets je verontrusten. Wiene: 'Dit lied van Taizé (...) kwam bij mij binnen. Het zegt me dat niets mij bang hoeft te maken. God is er. Basta.'

Hiermee is het voor mij wel klaar.

LEENDERT DE JONG IS HOOFDREDACTEUR
VAN ONDERWEG

toekwam en vroeg hoe dit debat voor mij voelde. Zoiets is waardevol. Ik ben dankbaar voor mensen binnen de NGK zoals Hein Griffioen en dominees zoals Boshuizen, Kleingeld en Strating die werken aan bewustwording en verzoening tussen wit en zwart.'

Wat is volgens jou belangrijk voor overwegend 'witte' kerken als het om 'gekleurde' medeleden gaat?

'Allereerst: mensen in kerken waren gewend om betrokken te zijn op zending ver weg. Ergens is het logisch dat het heel wat is als 'mensen van ver weg' opeens voor je staan, bij de gemeente horen. Voor beide kanten betekent dat ongemak. Zeg dat eerlijk tegen elkaar: dat het niet gemakkelijk is, dat je met elkaar een weg te gaan hebt. In de tweede plaats: pas op voor een heel andere benadering die in kerken denkbaar is, namelijk dat deze gekleurde leden als het ware aaibaar worden. Ook dan zet je mensen in feite weer op een ongelijkwaardige plek. Tenslotte: onderzoek, welke kleur je ook hebt, in je binnenkamer je eigen hart.'

» **'Pas op dat je gekleurde mensen een 'aaibare' plek in de kerk geeft'** «

Ergens denk je: het moet – gegeven het bijbelse uitgangspunt dat in Christus geen onderscheid mag bestaan – voor christenen toch niet zo moeilijk zijn?

'Dat is het dus wel. Daarom is het zo belangrijk dat we er met elkaar aan werken. We willen samen verder, we willen Christus volgen. En, als het hierom gaat, hoe geven we dat vorm? Een eerste stap is om je ervan bewust te zijn dat het hart arglistig is. Zit daarin, onbewust, toch niet iets van: anders, minder? Als voorgangers in de preek aandacht hebben voor omgaan met anderen in navolging van Jezus, is het ook belangrijk om na te denken over wat 'gij geheel anders' voor dit onderwerp betekent. Bestempel de ander niet vanuit je eigen referentiekader, maar probeer zonder oordeel te luisteren en daarmee de ander echt te zien. In mijn ogen hebben wij als christenen een antwoord dat dieper gaat dan de antiracisembeweging of bepaalde regelgeving, een antwoord dat al tweeduizend jaar oud is: in Christus is er geen onderscheid.'

LEENDERT DE JONG IS HOOFDREDACTEUR VAN
ONDERWEG

In de Bijbel doen zwarte levens ertoe

De inmiddels oud-president van de Verenigde Staten Donald Trump reageerde op een opvallende manier op de onlusten naar aanleiding van de dood van George Floyd. Op tweede pinksterdag 2020 ging hij pontificaal met een bijbel voor een kerk bij het Witte Huis staan. Daar kwam veel kritiek op. Las hij er af en toe maar in, sneerde een dag later zijn tegenstrever Joe Biden. Maar zou dat wel helpen?

Slavernij is een heel gevoelige kwestie in de Bijbel. Eeuwenlang hebben commentatoren slavernij verdedigd met de hand op de Bijbel. Dat gold met name voor de handel in zwarte slaven door blanke machthebbers. Slavernij was immers een geaccepteerd fenomeen in de bijbelse geschriften. De heerschappij van blank over zwart verdedigden exegeten met een beroep op de vloek van Noach over zijn zoon Cham en diens nakomelingen, zoals verteld in Genesis 9:20-27. Cham had zijn vader te schande gemaakt en daarvoor moest zijn zoon Kanaän boeten: hij zal voortaan de knecht van zijn broers zijn. Een andere zoon van Cham is Kus (Genesis 10:6). Met zijn nakomelingen werden, naar vaak is aangenomen, de Ethiopiërs bedoeld. De uitleggers pasten de vervloeking van Cham ook op hen toe: kennelijk is het Gods wil dat blanken de zwarte Afrikanen tot hun slaven maken. De apartheidswetten in Zuid-Afrika kregen zo het stempel van bijbelse goedkeuring. De zojuist genoemde uitleg is echter exegetisch niet met goed fatsoen te verdedigen. Als je doorleest in het boek Genesis, zie je ook dat enkele hoofdstukken later Abraham vriendelijk omgaat met de nakomelingen van Kanaän. Van dienstbaarheid, laat staan blanke suprematie, is geen sprake.

De Bijbel tegen racisme

Positieve inspiratie in de strijd tegen racisme en slavernij is gelukkig ook te vinden in de Bijbel. Het geldt immers voor alle mensen dat zij 'beeld van God' zijn (Genesis 1:27). Paulus legt uit dat door de eenheid in Christus het verschil tussen slaaf en vrije wegvalt (Galaten 3:28).

» 'Zijn jullie voor Mij niet gelijk aan de kinderen van de Kussieten?' «

Veel verhalen in de Bijbel gaan in tegen de gedachte dat het ene volk beter is dan het andere. Een mooi voorbeeld is te vinden in Numeri 12. Daar wordt verteld hoe Mirjam en Aäron hun broer Mozes verwijten dat hij een vrouw uit Kus heeft (de NBV vertaalt 'Nubische', oudere vertalingen: 'Ethiopische'). Ze hadden liever gezien dat hij met een vrouw uit het eigen volk getrouwd was. Daar is God het niet mee eens en ze worden gestraft voor hun

Rembrandt, *The Baptism of the Eunuch*, 1626, >
(Museum Catharijneconvent, Utrecht)

eenkennigheid. Bij Mirjam gebeurt dat op passende wijze doordat zij een week lang een *witte* huiduitslag ('melaats als sneeuw') krijgt. Een andere intrigerende tekst is te vinden aan het slot van het boek Amos. Via deze profeet laat God aan zijn volk Israël weten: 'Zijn jullie voor Mij niet gelijk aan de kinderen van de Kussieten?' (Amos 9:7). Net als bij andere profeten, zoals bijvoorbeeld Jona, laat God weten dat Hij zich niet houdt aan etnische grenzen. Het Nieuwe Testament is daar ook vol van. Een van de eerste bekeerlingen is niet voor niets een Ethiopiër (Handelingen 8:26-40).

» Het is onvermijdelijk dat we de Bijbel gekleurd lezen «

Verborgen racisme

Je kunt ook ongemerkt vervallen in racisme. Een voorbeeld daarvan is de vertaling van Hooglied 1:5. In dit liefdeslied beschrijft het meisje zichzelf als 'donker van huid, doch bekoorlijk'. Zo luidt de vertaling van het NBG 1951. De Statenvertaling klinkt nog bedenkelijker: 'Ik ben zwart, doch liefelijk.' Pas bij de Nieuwe Bijbelvertaling van 2004 brak het besef door dat dit in deze tijd niet meer kan. Nu staat er: 'donker ben ik, en mooi.' De Herziene Statenvertaling (uit 2010) is wat dit betreft weer een stap terug: 'donker van huid ben ik, maar bekoorlijk.' De dichter van het Hooglied kunnen we niet zomaar van racisme betichten. Waarschijnlijk ging het om een verschil in komaf. Het meisje is gebruid door het werk in de buitenlucht, waardoor zij niet de witte huid heeft van een prinses. Alhoewel, als je niet oppast, klinkt er in de vertaling toch iets door van minachting op basis van de huidskleur. Veelzeggend was ook de commotie die in 2001 ontstond naar aanleiding van een documentaire bij de BBC. Daarin werd getornd aan het klassieke beeld van Jezus. U weet wel: die vriendelijk ogende man, met zijn half lange, licht krullende, bruine haar, goed verzorgde baard en blauwe ogen. Het programma wees erop dat deze verschijning wel erg westers is. Als Jezus er inderdaad zo uitzag, moet Hij in Galilea een bijzonder opvallende verschijning zijn geweest. Hij werd in de documentaire vergeleken met een reconstructie van een persoon uit die tijd. Dat gebeurde op basis van een daar gevonden schedel uit de periode dat Jezus daar leefde. Die persoon was bruin gekleurd, had zwart haar en bruine ogen. Dat lijkt niet op 'onze' Jezus, lieten veel kijkers verontrust weten.

Gekleurd bijbellezen

Het is onvermijdelijk dat we de Bijbel 'gekleurd' lezen. We zijn nu eenmaal kinderen van onze tijd. Samen met anderen lezen helpt om je daarvan bewust te worden. Zo krijg je oog voor bepaalde blinde vlekken. Als je met mensen uit een andere cultuur of met een andere huidskleur uit de Bijbel leest, merk je pas echt hoe groot de invloed van je eigen context is. Dan blijkt dat je die foute lezing van Genesis 9 niet kunt afdoen als een incident uit de geschiedenis van de uitleg. Want een zwarte lezer uit Zuid-Afrika ondervindt nog aan den lijve hoe rassenscheiding doorwerkt. Een Koptische christen uit Egypte leest het verhaal van de 'kamerling uit Morenland' met andere ogen dan jij. En een zwarte vrouw uit Zimbabwe zal vreemd opkijken als jij vertelt hoe bij ons Hooglied 1:5 wordt vertaald. Wat zou het mooi zijn als Donald Trump en Joe Biden het ooit nog eens op zouden kunnen brengen om samen uit de Bijbel te lezen. Maar laten ze dan vooral ook Michael Curry (bekend van de trouwdienst van prins Harry en Meghan Markle) erbij vragen of anders Al Sharpton (voorganger bij de uitvaart van George Floyd).

KLAAS SPRONK IS HOOGLERAAR OUDE TESTAMENT
AAN DE PROTESTANTSE THEOLOGISCHE
UNIVERSITEIT

‘Je hebt de hele wereld nodig om de hele Christus te begrijpen’

De Morgensterkerk in Den Haag is een veelzijdige en kleurrijke gemeenschap met 350 leden. Met vijftien verschillende nationaliteiten, onder wie heel wat mensen wiens wieg in Afrika of het Midden-Oosten stond. Hoe is het om samen kerk te zijn? Kerkelijk werker Sanneke van Rij: ‘Het is de moeite waard, maar het kost ook moeite.’

‘De Morgensterkerk is een heel ander soort kerk dan die waarvan ik in mijn jeugd lid van was. Met een beetje geluk worden hier in een jaar evenveel volwassenen gedoopt als ik tijdens heel mijn jeugd in de GkV in Drachten heb meegemaakt.’ Gerwin Smit straalt als hij hierover spreekt. ‘Toen wij hier twaalf jaar geleden lid werden, sprak de diversiteit in de gemeente ons erg aan. Het heeft mijn geloof verdiept door samen met gelovigen uit andere culturen op te trekken.’ Sanneke van Rij knikt instemmend. ‘Er wordt weleens gezegd dat je de hele wereld nodig hebt om de hele Christus te begrijpen. Het is een uitspraak die aansluit bij wat in de brief aan de Efeziërs wordt geschreven: we zullen met alle heiligen samen de breedte, hoogte, lengte en diepte van de liefde van Christus ontdekken. Juist als je met andere gelovigen uit andere culturen optrekt, verrijken we onze kennis van die liefde.’ Van Rij zet daarom ook met nadruk in op het creëren van situaties waarin je van elkaar kunt leren en samen ‘Efezische’ momenten kunt beleven. ‘Bijbelstudiegroepen met grote diversiteit zijn een goede manier om zulke wederzijdse

Afsane, Sanneke van Rij-Waagmeester en Gerwin Smit

ontmoetingen tot stand te brengen. Zo goed en zo kwaad als dat gaat.' Het is namelijk nog niet zo eenvoudig om wederzijdse ontmoetingen te hebben. In contacten van ambtsdragers met nieuwkomers uit andere culturen is bijvoorbeeld geregeld sprake van ongelijkwaardig contact. 'Vaak speelt dan een hulpvraag op de achtergrond mee en dat kan een gelijkwaardige ontmoeting in de weg staan. Het is soms onvermijdelijk, maar wel goed om je ervan bewust te zijn.' In het voorjaar had Van Rij met haar collega een workshop-programma opgezet voor bewustwording bij gemeenteleden. 'We wilden samen spreken over aandachtspunten als je in contact treedt met mensen uit andere culturen. Soms willen wij als Nederlanders weleens te direct zijn en het naadje van de kous weten, terwijl dat kan afschrikken, helemaal als je kampt met traumatische ervaringen.' Van deze bewustwordingscursus is het helaas nog niet gekomen, want de wereldwijde pandemie gooid roet in het eten.

Wie zitten er rondom de tafel?

Sanneke van Rij – Waagmeester (39) Sinds twee jaar werkzaam als kerkelijk werker in de gemeente. Ze werkt daarin samen met haar collega, kerkelijk werker en evangelist Masoud, afkomstig uit Iran.

Afsane (37). Geboren in Iran en woont sinds zes jaar in Nederland. Ze is via de Voedselbank in aanraking gekomen met leden van de Morgensterkerk, kwam tot geloof en is sinds enkele jaren lid van de gemeente. Ze moet nog enkele examens afleggen en kan dan als zelfstandig tandarts aan het werk.

Gerwin Smit (38). Geboren en getogen in Drachten en sinds twaalf jaar lid van deze Haagse geloofsgemeenschap. In het dagelijks leven is hij universitair docent werktuigbouwkunde in Delft.

Liefde delen

Op een muur in de Morgensterkerk staan de contouren van de skyline van Den Haag met een duidelijke morgenster daarin verwerkt. 'Gods liefde delen in Den Haag' staat ernaast. Het is juist die liefde die Afsane naar de Morgensterkerk heeft geleid en die haar in de afgelopen jaren heeft veranderd. 'Via contacten bij de Voedselbank kwam ik in contact met christenen en dat heeft mijn leven veranderd.' Niet dat het proces vanzelf is gegaan, want ze moest leren omgaan met een nieuwe wereld. 'In het begin wist ik me geen raad met de terughoudendheid en soms wat afstandelijke houding van mensen in de kerk.' Ze vroeg zich daarom af: ben ik wel geliefd? Willen ze me wel?

» ***'Ik wist me geen raad met de afstandelijke houding van de mensen in de kerk'*** «

'Ik leerde de liefde van God beter kennen en ook hoe die in de kerk werd doorgegeven. Misschien op een andere manier dan ik zou verwachten in mijn eigen cultuur, maar ik heb het op waarde leren schatten.' Ze lacht bescheiden en voegt eraan toe. 'Vroeger voelde ik me buiten Iran tot een minderheid behoren. Sinds ik gegroeid ben in mijn geloof, is dat steeds meer mijn houvast geworden en behoor ik als christen

niet tot een minderheid. Ik hoor bij de familie van christenen.' Alhoewel er soms ook diepe teleurstelling bij nieuwe leden is. 'Ze verwachten dat de kerk een nieuwe familie voor ze zal zijn, maar ontdekken na verloop van tijd dat het begrip familie in Nederland een andere invulling krijgt dan ze zelf gewend zijn. Door verschillende verwachtingen ontstaat er soms teleurstelling.'

» **'Het begrip familie in Nederland krijgt een heel andere invulling dan ze gewend zijn'** «

Openhartigheid

Tijdens ons gesprek wordt duidelijk dat een wederzijdse openhartige houding essentieel is om samen een levende gemeenschap te zijn. Van Rij: 'We willen niet dat er sprake is van assimilatie, maar van integratie. Van iedereen wordt dus inzet gevraagd.' Een sleutelwoord blijkt hierin 'moeite'. Smit legt het helder uit. 'Het kost moeite om openhartig naar elkaar te zijn, maar het is ook de moeite waard. Het is niet altijd gemakkelijk om elkaar te begrijpen. Dat geldt al voor mensen met dezelfde culturele achtergrond, laat staan voor mensen met verschillende achtergronden bij wie de taal een drempel kan zijn. Dan hebben we het nog niet eens over trauma's gehad.' Afsane kan hierover uit eigen ervaring meepraten. 'Vaak ben je op een of andere manier verminkt als je als vluchteling in een ander land komt. Soms gaat het goed met je, soms niet. Dan ben je boos of verdrietig. Bovendien heeft niet iedereen de fijngevoeligheid om die ups en downs aan te voelen. Dat is niemand aan te rekenen, maar maakt het soms wel moeilijk. Het is balanceren op een dun koord.'

Smit laat het woord comfortzone vallen, omdat samen kerk-zijn vraagt om af en toe uit je comfortzone te stappen. De ruimte om daaruit te stappen is er echter niet altijd. Voor welbevinden is het allereerst nodig om een stabiele thuissituatie te hebben met een dak boven je hoofd. Bovendien zijn sociale contacten belangrijk en ten derde een goede invulling van je dagen in de vorm van bijvoorbeeld werk of studie. 'Het heeft bij veel nieuwe leden prioriteit om deze drie zaken op orde te krijgen. Ik heb geleerd om daarmee rekening te houden en mensen de ruimte te geven.' Van Rij stemt daarmee

in. 'Ik kan me voorstellen dat nieuwkomers alle energie nodig hebben om hun verleden te verwerken en een nieuwe toekomst op te bouwen. Er kan daardoor geen ruimte zijn voor al te nabij contact of actieve deelname aan de gemeenschap. Dat geldt soms ook voor leden die allang lid zijn van de kerk en in een drukke levensfase zitten. Ik denk bijvoorbeeld aan jonge gezinnen. Al maken we ons er soms misschien ook wel te gemakkelijk vanaf.'

» **'Openhartigheid kost moeite, maar is ook de moeite waard'** «

Blanke kerkenraad

Hoewel bij de meeste leden van de Morgensterkerk het verlangen leeft om te komen tot een nog meer inclusieve kerk, blijkt dat niet zonder slag of stoot te gaan. De kerkenraad bestaat bijvoorbeeld uit alleen maar blanke Nederlanders. 'Het is geen onwil, maar het is tot op heden niet gelukt om mensen met een andere culturele achtergrond zitting te laten nemen in de kerkenraad. Een belangrijke belemmering waar we tegenaan lopen, is de persoonlijke situatie van de nieuwe leden. Ze hebben vaak hun energie en

tijd nodig om een nieuw leven op te bouwen. Wel ben ik hoopvol dat we binnen een paar jaar meer mensen met een andere culturele achtergrond in de kerkenraad hebben. Ze zijn ook al actief in diverse andere rollen, zoals in het muziekteam, pastoraal team en bij allerlei evangelisatie-activiteiten.'

» 'Ik heb me nooit achtergesteld gevoeld in de kerk' «

Afsane beaamt dat het vaak te maken heeft met de persoonlijke situatie van veel nieuwkomers. Bovendien heeft ze niet het gevoel dat er sprake is van racisme of discriminatie in de kerk. 'Ik heb me nooit achtergesteld gevoeld in deze kerk.' Volgens de drie gesprekspartners is het belangrijk dat je geen tegenstelling maakt tussen Nederlanders en niet-Nederlanders in de gemeente. Van Rij: 'De leden met een andere culturele achtergrond vormen geen homogene groep, maar kennen een grote diversiteit met alle gevolgen vandien.'

De moeite waard

Een kleurrijke gemeente is de moeite waard, maar kost ook moeite. Als je een reguliere zondagse eredienst in de Morgensterkerk zou bekijken, lijkt de gemeenschap niet altijd kleurrijk te zijn. Van Rij: 'Voor corona was er vaak wel een anderstalig lied, werd een bijbeltekst in bijvoorbeeld het Farsi en Arabisch gelezen of werd er in een andere taal gebeden. Sinds de beperkingen vanwege corona en ook het vertrek van onze eigen predikant, ontdekken we dat de multiculturaliteit in de liturgie niet zomaar is gewaarborgd. Dat vraagt onze aandacht in de toekomst.' Ook de grote groep mensen die nog niet met Gods liefde in aanraking is gekomen, vraagt aandacht. Smit: 'Onze droom is om nog meer mensen in Den Haag met het evangelie in contact te brengen. Mocht iemand dit lezen en graag willen meewerken in Gods koninkrijk in Den Haag? Weet je welkom, want we kunnen nog wel wat medewerkers gebruiken.'

MAARTEN BOERSEMA IS FOTOGRAAF,
TEKSTSCHRIJVER EN PREDIKANT

> Column

Heilige ruimte

Een van de meest bemoedigende dingen in deze barre tijd vind ik de openstelling van onze kerk. Hoe langer ik er zit, des te meer merk ik dat onder de protestantse bekisting van preekstoel en banken het gebouw nog steeds heilige ruimte is. Des te meer merk ik ook dat heilig niet iets betekent als afgezonderd of speciaal toegewijd, maar eerder iets als uitgezonderd. Heilige ruimte dient geen doel, heeft geen functie, is nergens goed voor, is hoogstens buurthuis voor de doden die er binnen en buiten begraven zijn. Heilige ruimte is als een plek zonlicht die met de wolken over het landschap trekt en waarbij je onwillekeurig even de pas inhoudt.

» Wat goed is in zichzelf, hoeft nergens anders goed voor te zijn «

In heilige ruimte hoeft even niets. De wetten van het 'voor wat hoort wat', van schuld en vergelding, van werk en beloning, gelden hier niet. Wat je kunt of juist niet kunt, je slagen of mislukken, het telt hier niet. Alle afgoden die onze samenleving verminken, worden er even gereduceerd tot gemurmel in de verte. Je bent er. Niemand hoeft je te zeggen: je mag er zijn, want je bent er al. Er is niets verplicht, zelfs bidden niet. 'Als je God gewoon laat begaan, houdt hij niemand tegen', zegt Rik Torfs in zijn prachtige boek *De kerk is fantastisch*.

Heeft muziek een doel? Heeft blijdschap een functie? Vier je je verjaardag om daarmee iets te bereiken? Is wat mooi is ergens goed voor? Is het leven ergens nodig voor? Lang voor mensen ontdekten dat ook de diepste zeeën vol leven zijn, liep de versiering in heilige ruimtes door tot waar niemand ze nog kon zien of waar nooit een mens kwam. Wat goed is in zichzelf, hoeft nergens anders goed voor te zijn. Het is niet nodig. Het is uitzondering. Ook al is het door een koddig misverstand, het past precies dat kerkgebouwen uitgezonderd zijn van de lockdown. Ze zijn geen particuliere ruimte, maar meer dan publieke ruimte: heilige ruimte, waar je het geheim des levens kunt leren beseffen.

WIM VAN DER SCHEE IS PREDIKANT
VAN DE HERVORMDE WIJKGEMEENTE
LINDTSE HOF IN ZWIJNDRECHT

GAVE-MEDEWERKER JAAP VAN DE KAMP
OVER RACISME EN DISCRIMINATIE

‘Als ik me niet uitspreek, ben ik er onderdeel van’

Een groot deel van Jaaps vriendenkring is niet van Nederlandse afkomst. Dat had hij tien jaar geleden niet kunnen denken. ‘Ik leefde in een witte bubbel, gekleurde mensen kende ik alleen uit de zendingsbladen. Met moslims had ik al helemaal niets.’ Jaaps blik op zijn gekleurde medemens is in de loop der jaren radicaal veranderd. Hij zet zich op internet in om racisme en discriminatie tegen te gaan.

‘Ik kwam voor het eerst in contact met een andere cultuur toen ik als tiener op werkvakantie ging naar West-Afrika. Ik kwam heel enthousiast thuis.’ Jaap besloot om zich meer open te stellen voor mensen uit andere culturen. Alhoewel hij met moslims moeite had: ‘Zij stonden ver van me af en ik zocht hen zeker niet op. Dat zijn zulke felle rakkers, dacht ik. Ik was bang voor hen. Dat kwam ook door de verhalen in de media. Alles wat misging in de wereld, had wel iets met moslims te maken. Ik had ook nog nooit een moslim ontmoet. Het hele Midden-Oosten, ik had er weinig mee. Kwam ik op straat iemand tegen met een lang gewaad, dan voelde ik me daar niet prettig bij. Ik hield bewust afstand.’

Bubbel

‘In Veenendaal, waar ik opgroeide, waren veel witte kerken en christenen. Ik heb me er thuis gevoeld, maar bleef in mijn eigen witte bubbel. Het veranderde toen ik naar Zambia vertrok. Ik had de pabo afgerond en ging lesgeven aan zendingskinderen. Ik heb me daar een jaar lang ondergedompeld in een andere cultuur. In Nederland wist ik precies hoe de zondag zou verlopen, maar in Zambia zat ik ineens onder een boom met een groep christenen. Ik ontdekte zo’n andere manier van kerk en christen zijn. Die ervaring heeft mijn wereld

groter gemaakt. Ik ben hierdoor gaan nadenken: wat kan ik hiermee? Moet ik de zending in?’

Gevaar

Op advies van een vriend besluit Jaap om eerst in Nederland wat meer kennis en ervaring op te doen. Hij gaat lesgeven op een basisschool, waar mondjesmaat ook kinderen uit andere culturen komen. Vervolgens reageert hij op een oproep van Stichting Gave voor een vrijwilliger rond het azc Leersum. Jaap begint, samen met anderen, een club voor jongens die in het azc wonen. ‘Mijn beeld is daar gekanteld. Een van de jongens was niet alleen moslim, maar ook nog eens Palestijn. Voor mij, als reformatorisch christen, zat hij in een dubbel hokje. Ik ben uiteindelijk goed bevriend met hem geraakt.’

Vooroordeel

‘Als ik terugkijk, heb ik echt gediscrimineerd. Misschien niet bewust, ik was onwetend en naïef. Maar het zijn juist die onbewuste patronen waarop we alert moeten zijn. Ik denk zelfs dat ik nog steeds discrimineer. Ieder mens heeft dat in zich. Als we praten over een groep, of het nu gastarbeiders zijn of moslims, is het best gemakkelijk om negatief te zijn. Maar ik wil mensen

niet meer benaderen als groep, vanuit het stereotype of het vooroordeel. Een vooroordeel hoeft trouwens niet altijd verkeerd te zijn. Vooroordelen geven ook duidelijkheid en overzicht. Als je weet dat de meeste Afghanen thee drinken, zul je dit sneller aanbieden als je iemand uit Afghanistan op bezoek hebt. Dat is alleen maar prettig. Maar een stereotiepe gedachte beïnvloedt ook je gedrag. Dan kan het teveel richting hokjesdenken gaan. Vooroordelen moet je niet te snel verspreiden, wees je daarom bewust van je gedrag op basis van je vooroordeel. Misschien wil jouw Afghaanse vriend juist graag koffie. Het individu staat altijd voorop.'

Tegengeluid

Jaap van de Kamp wil op internet een tegengeluid laten horen. Hij doet mee met de campagne van onder andere Movisie met #datmeenjeniet. Deze hashtag plaatst hij wanneer hij vindt dat iemand zich op social media racistisch uitlaat. 'Als ik me niet uitspreek tegen racisme of discriminatie, ben ik er onderdeel van. Dan zorg ik ervoor dat het doorgaat. Er is onderzoek gedaan naar de meest effectieve reacties op racistische opmerkingen. Een van de conclusies was dat je een stereotiepe reactie nooit moet herhalen. Het is beter om aansprekende voorbeelden te geven van gekleurde mensen die succesvol en eerlijk zijn of hard werken. Dan draag je bij aan positieve beeldvorming. Ik probeer uit te leggen hoe discriminatie werkt en welk effect het kan hebben. Ik hoop dat het delen van informatie mensen helpt om sensitiever te worden rond racisme.'

Bewustwording

Veel racistische opmerkingen worden gemaakt door mensen die zelf negatieve ervaringen hebben met gekleurde mensen. 'Ik neem hun pijn serieus, maar probeer hen ook uit te nodigen voor een gelegenheid waar ze gekleurde mensen kunnen ontmoeten. Want door een persoonlijke ontmoeting, kan je beeld veranderen. Dat is bij mij ook gebeurd.'

» 'Alles wat niet oké in mij is, wil ik ontmantelen' «

In zijn werk voor Gave en op het internet, spreekt Jaap ook jongeren die zelf gediscrimineerd zijn. 'Het bewustwordingsproces begint bij ontdekken wat precies de pijn van de ander is. Zegt iemand dat hij of zij zich door jou gediscrimineerd voelt, dan helpt het niet als je reageert met: "O, maar dat heb ik niet zo bedoeld." Dat betekent niet dat het dan ineens geen discriminatie meer is. De documentaire *Wit is ook een kleur*, van Sunny Bergman heeft mij hierover veel geleerd. Of een mens de neiging tot oordelen ooit kwijtraakt in dit leven, vraag ik me af. Maar alles wat niet oké in mij is, wil ik ontmantelen. Kleine stapjes zetten, omdat ik God wil eren. Elk mens is beelddrager van God. Zo wil ik mensen zien, maar daarin faal ik ook. Het blijft een zoektocht.'

JACOMINE OOSTERHOFF IS EINDREDACTEUR VAN ONDERWEG EN TEKSTSCHRIJVER

Dit artikel verscheen, in iets andere vorm, eerder in Weergave, het magazine van Stichting Gave, www.gave.nl.

Corona brengt kerken samen

Niemand kijkt er meer van op als verschillende kerken gezamenlijk activiteiten organiseren. Maar in Vlaardingen was er op 10 december 2020 een digitale 'coronabidstond' van kerken die niet meestal niet in één adem worden genoemd: de Gereformeerde Gemeente, Gereformeerde Gemeente in Nederland, Hersteld Hervormde Gemeente, CGK en de GKv. Het initiatief kwam van CGK-predikant Kees Droger, die voor deze gelegenheid kerken met een gereformeerde belijdenis bij elkaar bracht. Alleen een wijkgemeente binnen de Protestantse Kerk wees de uitnodiging af.

Vier van de vijf kerken hadden een inbreng van zo'n twintig minuten in de vorm van een meditatie en een gebed. Dominee Gert Treurniet (GKv) sprak over 'ik was ziek en jullie bezochten mij'. Hij wees erop dat zo'n heftige epidemie ook een kans is voor de kerk zoals in de eerste eeuwen in het Romeinse Rijk gebeurde. Daarnaast kwam op deze avond de praktijk aan de orde door een vraaggesprek met twee verpleegkundigen die zelf een corona-infectie achter de rug hebben: wat doet dat met je? En waar haal je de kracht en de drive voor je werk vandaan? Afsluiting van het 'GKv-blokje' was lied 229 uit het Gereformeerd kerkboek: *Wij zingen God ter ere*, waarin de kwetsbaarheid van de mens naar voren komt. Dit lied viel goed bij de andere deelnemers, die op hun beurt afsloten met een psalm uit

de oude berijming. Een andere bijdrage stelde corona in eschatologisch perspectief. De bidstond is goed bekeken. Vlaardingen heeft een platform van kerken waaraan de GKv wel meedoet, maar de andere deelnemers aan deze bidstond niet. Zij treffen elkaar wel incidenteel in rechtstreekse contacten.

Contactketting in Dordrecht

In deze tijd is het zaak het onderlinge contact binnen de gemeente op gang te houden. Veel kerkbladen geven daar tips voor. In Dordrecht (GKv) krijgen gemeenteleden daarvoor een concreet en praktisch advies: pak de gemeentegids en bel naar het gemeentelid dat in alfabetische volgorde direct onder je staat. Je wordt zelf gebeld door wie net boven je staat. Bel in de week daarna naar de mensen die twee plaatsen verderop staan. Het gaat gewoon om een verbindend praatje met als doel 'elkaar weer te spreken en misschien zelfs wel nieuwe contacten te leggen. Het leuke van deze contactketting is ook dat, mocht u het vergeten, u vanzelf een herinnering krijgt door een enthousiasteling die u wél opbelt', aldus de diakenen.

Energie van de kerk voor de buurt

De Rehobothkerk in Utrecht (GKv) is recent verbouwd. Na verbouwing van het kerkgebouw uit 1959 was het platte dak van de kerk geschikt voor zonnepanelen. Daarom zocht de kerk contact met de Coöperatie Buurtstroom Energie-U, die als doel heeft om 'zonnestroomprojecten op te zetten en te beheren op grote daken in Utrecht'.

» De kerk heeft haar dak beschikbaar gesteld «

Inmiddels heeft de stichting al elf grote daken in de Domstad met zonnepanelen belegd. Het idee achter Buurtstroom is dat buurtbewoners met elkaar een aantal zonnepanelen kopen en vervolgens gebruik maken van de stroomopbrengst van de panelen en van een flinke korting op de energiebelasting. De 149 panelen op het dak van de Rehobothkerk met een verwachte opbrengst van 42.000 kWh waren binnen enkele maanden verkocht. Mensen uit het postcodegebied van de kerk en aangrenzende postcodegebieden konden meedoen.

Waarom doet de Rehobothkerk mee? 'We willen graag in de wijk Tolsteeg zichtbaar aanwezig zijn, niet alleen voor onze eigen gemeente, ook voor buurtgenoten. Wij geloven dat we de aarde in bruikleen hebben gekregen en

de verantwoordelijkheid hebben om daar invulling aan te geven.' De kerk heeft haar dak beschikbaar gesteld zonder tegenprestatie van Buurtstroom. Ook op andere manieren wil de kerk aanwezig zijn in de buurt: 'Samen willen we God dienen en als een groeiende gemeenschap van bewegende christenen ons inzetten voor Utrecht.' Ook andere gemeenten in Nederlands kennen vergelijkbare coöperaties waaraan particulieren via de postcoderoosregeling kunnen deelnemen. Diverse coöperaties zijn hard op zoek naar daken van kerken, scholen en bedrijven om daar zonnepanelen op te plaatsen.

En verder

- Kun je voor je corona-inenting naar de kerk? Als het aan de Commissie van Beheer in Hoogeveen (GKv) ligt wel. Ze stellen het kerkgebouw beschikbaar aan de GGD: 'Wij denken dat het kerkgebouw een goede locatie hiervoor is, aangezien het gebouw ruim is opgezet, meerdere uitgangen heeft en een groot parkeerterrein.'
- Contact met elkaar na de onlinedienst? Dat is geregeld in IJsselmuiden (NGK en GKv), op 17 januari. Gewoon op je bank, via laptop,

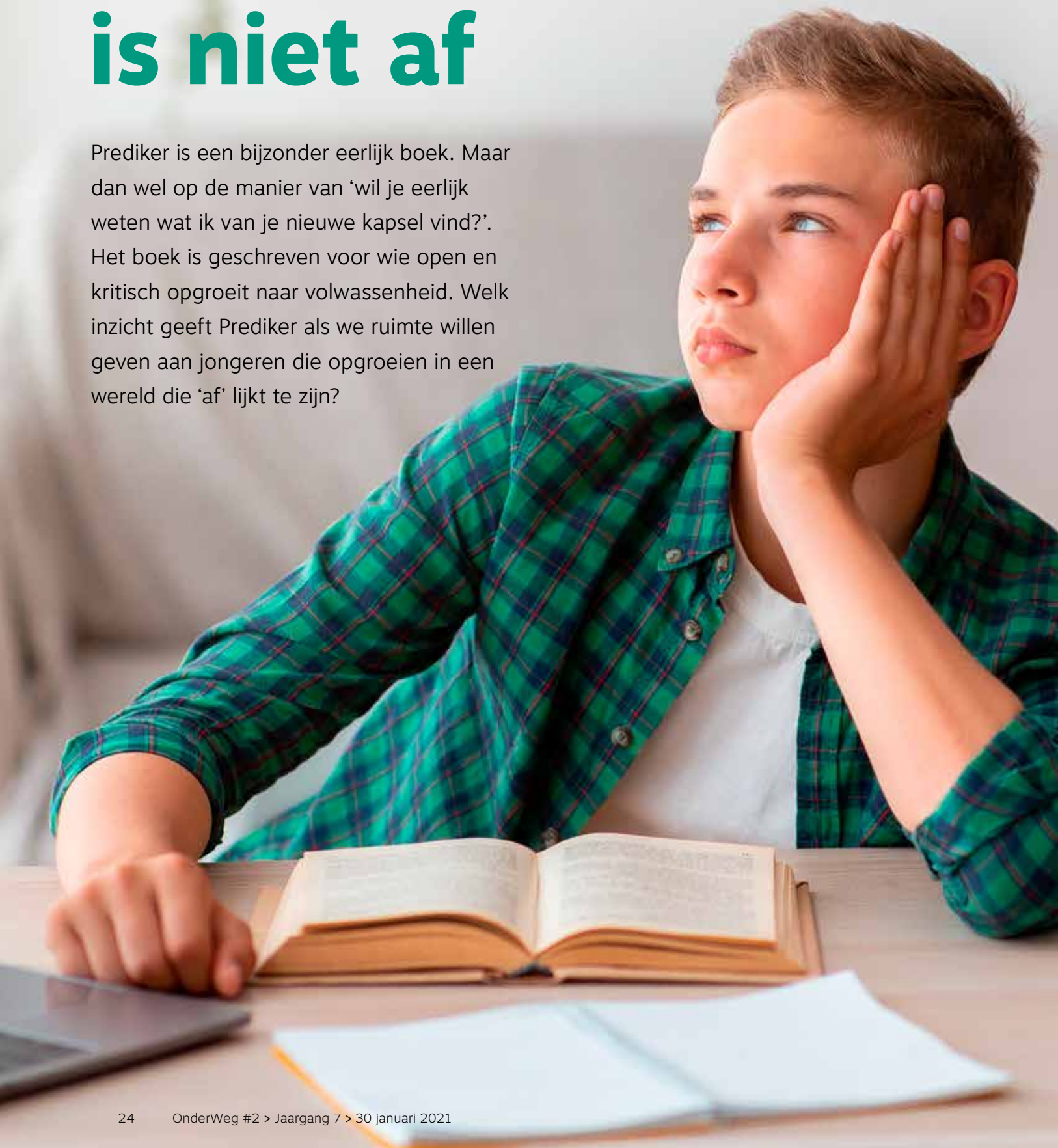
telefoon of tablet. Ze maken gebruik van Jitsi (www.jitsi.org.) Bij dit digitaal koffiedrinken met elkaar moet je wel zelf voor de koffie zorgen.

- In de Kapelkerk (Alkmaar, GKv) streamen ze aan het einde van de onlinedienst een 'doorgeeflied'. Elke zondag vertelt iemand over zijn of haar favoriete lied en de band of het orgel speelt dit lied vervolgens. De gedachte erachter is dat je zo elkaars gezichten nog eens ziet.

Het leven is niet af

Prediker is een bijzonder eerlijk boek. Maar dan wel op de manier van ‘wil je eerlijk weten wat ik van je nieuwe kapsel vind?’. Het boek is geschreven voor wie open en kritisch opgroeit naar volwassenheid. Welk inzicht geeft Prediker als we ruimte willen geven aan jongeren die opgroeien in een wereld die ‘af’ lijkt te zijn?

‘Lucht en leegte, zegt Prediker, lucht en leegte, alles is leegte. Welk voordeel heeft de mens van alles wat hij heeft verworven, al zijn moeizaam gezwoeg onder de zon.’

Prediker 1:2,3,10

Nog niet zo lang geleden was ik in gesprek met net zo'n jonge 'prediker', hij is veertien jaar en hij kwam met eerlijke vragen. 'Waar doen we het allemaal voor? De wereld is toch bijna af? We verzinnen en ontwerpen steeds nieuwe dingen om onszelf overbodig te maken. Straks is de wereld klimaatneutraal en gerobotiseerd, vervelen we ons te pletter met onze supersaaië, nietszeggende baantjes als archieven overtikken, studeren of lesgeven op school. Want zeg nou zelf, wat bereik je daarmee? In de Middeleeuwen ging je tenminste vroeg meelopen met je vader, je volgde hem op in zijn werk. Je had een baan waaraan je gelijk kon beginnen en waarmee je de mensen om je heen kon dienen. Terwijl nu onze maatschappij zo is ingericht dat wij jarenlang verplicht buiten de maatschappij worden geplaatst. We mogen geen enkele echte inbreng geven die de maatschappij verder helpt.'

Koning

De jonge 'prediker' die ik sprak, beschouwde maar weinig beroepen als waardevol, boeiend of baanbrekend. Wees eerlijk, hij heeft een punt. Veel mensen houden zich bezig met details, specialismen. Alleen de beroepen die voorzien in de basale levensbehoeften, zijn onmisbaar, gaf hij aan. Die behoeften omvatten trouwens tegenwoordig wel iets meer dan in de Middeleeuwen, zoals het internet.

Ik kan hem voor een groot deel best gelijk geven. Hoewel ik deze 'prediker' ook iets wil meegeven om over na te denken: met welk doel heeft God jou op aarde gezet? Hij vraagt van je om aan zijn koninkrijk te bouwen. Hij wil dat jij Hem eert door je naaste lief te hebben en goed te zorgen voor zijn schepping. Jij hoeft niet voor het einde van de wereld te zorgen, dat doet God op zijn tijd wel. Maar Hij vraagt wel van jou om in de tussentijd

je talenten te gebruiken voor zijn koninkrijk. Hoe meer talenten je ontvangen hebt, over des te meer talenten je verantwoording zult moeten afleggen. Begraaf ze dus niet, Hij zal je straks vragen of je met stro, hout of goud gebouwd hebt. Ik geloof dat we straks op de nieuwe aarde het mooiste wat we hebben bereikt, terug zullen zien in een nieuwe, nog mooiere vorm. Zoals Prediker 12:13-14 het samenvat: 'Heb ontzag voor God en leef zijn geboden na. Want God oordeelt over elke daad, ook over de verborgen daden, zowel over de goede als de slechte.'

» **We verzinnen steeds nieuwe dingen om onszelf overbodig te maken** «

Later kwam deze jongere op onze gedachte-wisseling terug: 'Wat is er eigenlijk van die vent geworden die het boek Prediker schreef?' Welnu, deze 'vent' is uiteindelijk koning geworden. Daar werd hij toch wel even stil van. Hij zei: 'Je mag dus eigenlijk niet altijd kiezen voor de leukste weg, soms biedt God je gewoon vervelende, kromme wegen aan die je moet gaan?' Ja, dat heb je goed gezien.

Lam

Ik vraag me, doordenkend, af of wij onze oren echt willen openen voor de woorden van deze prediker of Prediker. Want is veel van wat wij hier op aarde zien inderdaad geen gebakken lucht, leeg, soms zelfs een kwalling? Lucht en leegte: geldt dat ook niet voor onze koortsachtige inzet om een land te creëren dat af is, waarin de nieuwe generatie zich

>>

totaal overbodig kan voelen? Waarin ze zich geknecht kan voelen door ouderen die haar niets meer te bieden hebben dan informatie waarvan het belang voor het leven lang niet altijd vast te stellen is? Het brein van een jongere is gericht op het ontdekken van nieuwe dingen, op risico nemen, omdat hij door actie de wereld moet leren begrijpen en aan moet kunnen.

» *Is veel van wat wij hier op aarde zien geen gebakken lucht?* <<

Deze ontdek- en risicodrang leggen we zomaar lam door onze huidige invulling van de samenleving. We beschouwen jongeren vaak als te programmeren ouderen die nu nog niet zoveel mogen en kunnen doen. Zoals Leonard Cohen zijn lied First we take Manhattan begint: 'They sentenced me to 20 years of boredom, for trying to change the system from within.' Is dat wat God van ons vraagt ten opzichte van jongeren?

Om over door te praten

1. Hoe kunnen we de jongere generatie laten merken dat jongeren leven op elk moment, ook nu, een verschil maakt voor Gods koninkrijk?
2. Hoe kunnen we jongeren laten zien dat ze geen kopie van de generatie voor hen moeten worden, maar dat ze uniek zijn en een geheel eigen inbreng in de wereld mogen en moeten hebben?
3. Kijk evenals de Prediker eens terug op je eigen levensloop op een positief realistische manier. Op welke taken die je mocht uitvoeren kun je dankbaar terugkijken? En welke talenten en ervaring kun je inzetten op de weg die voor je ligt?
4. Kun je genieten van het leven in Gods schepping en blij zijn over de dingen die je tot stand hebt gebracht? Zo ja, op welke manier kun je dat tot uiting brengen?

Scherp

Als ik het boek Prediker lees, zie ik, geboren als sobere calvinist, een belangrijk ding vaak over het hoofd. Het gaat mij hier om Prediker 3:12 en 13, dat spreekt over vrolijk zijn, over van het leven genieten, over het goede als geschenk van God. Het is bijzonder dat deze zinnen volgen na de herhaalde vaststelling van Prediker dat 'voor de mens niets goeds is weggelegd.' Als ik dit tot mij laat doordringen, betekent dit nogal wat. Het gaat dus om God eren, om genieten van wat Hij ons geeft in het leven na 'het goede dat wij moeizaam hebben verworven' (Prediker 3:13). Maar ook om vrolijk kunnen zijn over wat God ons heeft toebedeeld (Prediker 5:17,18). Prediker heeft willen doorgronden wat er op de wereld gebeurt, dat was een trieste bezigheid. Maar hij heeft ook ontdekt dat God graag ziet dat we genieten van het leven in deze korte tijd op aarde. Leef je leven niet half, maar volop, intensief voor het aangezicht van God (Prediker 11:9-12:1).

» *We beschouwen jongeren vaak als te programmeren ouderen* <<

Was Prediker een pessimist? Zeker niet, anders zou hij zijn levensles om te 'genieten' in zijn toch maar bescheiden boek niet een tweede keer hebben opgeschreven (Prediker 9:9,10). Veel beter, leer ik, is om te zeggen dat hij een realist was die alles wat hij meemaakte scherp analyseerde en deze analyse ook met ons gedeeld heeft.

Ik sluit af met woorden uit het lied Leef van André Hazes junior. Lees deze tekst nu eens niet door de ogen van de zanger zelf of van de tekstschrijver, maar door de ogen van de godvrezende Prediker. Ik geloof dat hij dan ook deze tekst nog in Gods Woord had willen zetten.

'Leef, alsof het je laatste dag is,
Leef, alsof de morgen niet bestaat
Leef, alsof het nooit echt af is
En: leef, pak alles wat je kan.'

ANNELIES SMOUTER IS THEOLOGE EN
EINDREDACTEUR VAN *ONDERWEG*

Lees-, kijk- en luistertips

VOOR GELOOFS- EN GEMEENTEOPBOUW

> **Afscheid en welkom** Op 1 januari nam Debbie de Jong afscheid van de redactie van *OnderWeg*. De redactie dankt haar hartelijk voor haar jarenlange inzet voor *OnderWeg*. We zijn blij met haar opvolger Jannet de Jong, die vanaf nu de rubriek Stimulans verzorgt en ook ander redactiewerk verricht. Jannet de Jong is adviseur bij het Praktijkcentrum.

40 dagen levenslessen van Jezus

Op 17 februari begint de veertigdagentijd. Voor velen een periode van bezinning, al dan niet samen met de gemeente. In een periode van samenkomsten op afstand is het meer dan ooit een persoonlijke uitdaging om vorm

te geven aan het leven met Jezus. Voor het derde jaar op rij nodigen onder andere De Verre Naasten, Lume en het Diaconaal en Missionair Steunpunt je uit om mee te doen aan 40 dagen hier en nu.

Onder het motto 'verbind je dagelijks leven met Gods wereld' word je met een programma over de levenslessen van Jezus uitgedaagd om Hem op zijn weg van liefde te volgen. De inhoud van het programma is afwisselend: een tekst, een lied of gebed, maar ook korte overdenkingen en vragen. Oefen jezelf om, in het voetspoor van Jezus, zegenend eropuit te gaan, om eenvoudig en genereus te leven en jezelf steeds weer naar Hem toe te keren en te rusten in zijn liefde. Ook kun je als kring, catechesegroep of kerkenraad meedoen en elkaar via een appgroep aan te moedigen. Meer informatie op 40dagenhierennu.nl.

Pastoraal werk

Er zijn in iedere gemeente vele broers en zussen met een psychische aandoening. Denk aan autisme, een eetstoornis maar ook schizofrenie of een seksuele stoornis. Niet iedereen wordt daar ernstig door belemmerd, tegelijk krijgt ook niet iedereen de erkenning en steun die hij/zij nodig heeft. Voor wie bij zijn of haar pastorale taken mensen met een psychische aandoening ontmoet, is onder leiding van Hanneke Schaap-Jonker (Kennisinstituut Christelijke ggz, VU) nu

een handboek geschreven. Het boek, dat verscheen bij KokBoekencentrum, wil informerend zijn en helpen bij de voorbereiding en aanpak van het pastorale werk voor diverse doelgroepen. De meest voorkomende aandoeningen worden besproken, met daarbij onder andere aandacht voor samenhang met geloof en geloofsbeleving, doorwerking in het pastorale contact en de do's en don'ts voor de pastor.

When they see us

Wat is de impact van vooroordelen?

Een van de meest schrijnende voorbeelden is verfilmd in de Netflix-serie *When they see us* (2019). Vijf tieners, op het verkeerde moment op de verkeerde plaats: Central Park, New York. Zij zijn niet blank, de vrouw die op die avond werd verkracht is dat wel. De dader weet te ontkomen en door een bizarre samenloop van omstandigheden worden de jongens aangehouden, verhoord, berecht en schuldig verklaard. Hun jaren in de (jeugd) gevangenis zitten ze helemaal uit, in 2002 wordt hun veroordeling ongedaan gemaakt. De werkelijke dader (hij bekent, zijn DNA matcht) wordt niet veroordeeld, de zaak is dan al verjaard. De vierdelige serie vertelt het verhaal vanaf de eerste minuut tot de impact die veroordeling en opsluiting op het leven van de verdachten heeft gehad. Opvallend: de schrijver van de serie raadt je aan om niet te *bingewatchen*, de meeste kijkers hebben het hard nodig om even op adem te komen en hun emoties tot bedaren te brengen. Te zien via Netflix.

Welke kleur heeft jouw boekenkast?

‘Sorry, ik lees geen boeken geschreven door witte mannen.’ Mijn schoonmoeder kijkt me vertwijfeld aan en kijkt daarna naar het uitgekakte kerstcadeautje. ‘Huh, wat zeg je nou?’ Een heel goed boek van Lambert Kamphuis, had ze net daarvoor gezegd. Daar twijfel ik niet aan, maar het past niet meer bij mijn goede voornemen.

Het begon in september 2018 tijdens een internationale Michaconferentie in de Filipijnen. Ik was niet eerder op een conferentie geweest waar de 450 deelnemers zo’n goede afspiegeling waren van de wereldbevolking. Europeanen en Amerikanen waren hier in de minderheid. We zaten als gelijken rond de tafel. Het leek wel alsof er opeens ruimte ontstond voor andere gespreksonderwerpen. Regelmatig ging het over dekoloniseren in combinatie met geloof, theologie, kerk en aanbiddingsliederen. Een vrouw uit een Indiaanse bevolkingsgroep uit Midden-Amerika vertelde hoe haar cultuur gemarginaliseerd werd door de kerk. Het probleem in deze wereld is niet armoede, maar hebzucht, stelde bisschop Zac Niringiye uit Oeganda. Tijdens een workshop door Ruth Padilla uitten de aanwezigen hun ongemak over de dominante westerse theologie en over hoe theologie uit andere continenten vaak neergezet wordt als gecontextualiseerd en van een lager niveau.

Witte man

Op een avond sprak ik Sandra van Opstal in de lobby van ons hotel. Sandra is een latina uit Amerika met wortels in Argentinië. Ik was enthousiast over een boek van Ken Wytsma, dat gaat over de geschiedenis van slavernij in de Verenigde Staten en de impact daarvan tot vandaag de dag. Ik wist dat zij Ken goed kende, dus ik vroeg of ze het boek gelezen had en wat ze ervan vond. ‘Ik lees geen boeken van witte

mannen’, antwoordde ze. Die zin had ik nooit eerder gehoord. Ik checkte voorzichtig of ik het wel goed begrepen had en vroeg haar vervolgens waarom. Ik had werkelijk geen idee. ‘Ik waardeer Ken enorm’, zei ze, ‘hij is een goede vriend. Maar het afgelopen jaar zijn er ook veel boeken geschreven door gekleurde schrijvers over dit onderwerp, vaak nog beter, vanuit een andere ervaring en met een nieuw perspectief.’

›› *‘Ik lees geen boeken van witte mannen’* ‹‹

Ze ging door. ‘Jij, als witte man, vraagt mij wat ik vind van een boek van een andere witte man. Maar hoe kan het dat jij geen van die vele andere boeken kent of noemt?’

Het was alsof er een lampje aanging in een deel van mijn leven waarvan ik het bestaan niet kende. Thuisgekomen bekeek ik mijn boekenkast. Dat zag er niet goed uit. Tussen de romans stonden er nog een paar van vrouwelijke auteurs, maar bij de christelijke boeken was de uitkomst nogal eenzijdig. Op een sporadische vrouw na, waren de schrijvers allemaal witte mannen. Waarom was me dit niet eerder opgevallen? Hoe kan het dat een minderheid van de wereldbevolking de hoofdmoot vormt van mijn boekenkast? En waarom is dit zo erg?

Kleurrijk

Om met die laatste vraag te beginnen. Steeds meer raakte ik ervan overtuigd dat het inderdaad erg is als we vooral boeken over het geloof lezen die geschreven zijn door witte mannen. De eerste en belangrijkste reden is Genesis 1. God schiep de mens naar zijn beeld. Ik geloof dat we het beeld van God in de diversiteit aan mensen onteren en God slechts op een beperkte manier leren kennen als we ons alleen voeden met het perspectief van een kleine minderheid. De hierboven genoemde bisschop Zac stelt dat alle theologie autobiografisch is. Je neemt altijd jezelf en je eigen context en geschiedenis mee. Ook de dominante westerse theologie is gecontextualiseerd.

De tweede reden is, dat de inhoud van deze boeken voor veel mensen wereldwijd vervreemdend is. In het slechtste geval is het een belemmering voor mensen om Jezus te leren kennen. Ten slotte hebben we hier te maken met onrecht. Vanuit bestaande machtsstructuren krijgen anderen dan witte mannen maar beperkt de kans om een publiek te bereiken. Dat versterkt elkaar: als je niet bekend bent, kom je niet op een podium, enzovoorts. Er zijn maar heel weinig uitgeverij die boeken van gekleurde auteurs uitgeven.

Vol goede moed besloot ik daarom meer divers te gaan lezen. Maar dat bleek nog niet zo gemakkelijk. Tot mijn schaamte ontdekte ik dat ik slechts een Afrikaanse schrijver kende, Desmond Tutu. Ook had ik ooit een boek in handen gehad van Ajith Fernando uit Sri Lanka. Bovendien lag er nog een flinke stapel boeken van witte, mannelijke schrijvers op mij te wachten. Als ik iets wil veranderen wat diep in mij verankerd is, vraagt dat dus om een radicale keuze. Anders blijf ik doen, wat ik altijd deed.

Systeem

Ik wil je uitdagen om eens na te gaan wat jij zoal leest en luistert. Welke auteurs staan er in jouw boekenkast en welke sprekers op jouw playlist? Ik ontdekte bijvoorbeeld dat bijna elk boek dat mij in de afgelopen twee jaar was aangeraden, door een witte man was geschreven. Dat houdt het systeem in stand. Vrijwel alle christelijke podia worden nog steeds voor het grootste gedeelte ingevuld door witte mannen. Misschien denk je langzamerhand: Geert Jan, heb je iets tegen witte mannen? Zeker niet, er zijn vele wijzen, witte mannen die ik iedereen zou aanraden om te lezen of naar te luisteren. Het gaat om de balans. Jezus zegt: wie mij gezien heeft, heeft de Vader gezien. Maar wat is het effect als je Jezus alleen kent als die witte man in wie Hij veranderd werd en alleen van Hem hoort door

het perspectief van witte mannen? Wat een mooi initiatief afgelopen oktober toen een icoon van een zwarte Jezus werd onthuld.

Diversiteit

In Engeland is onderzoek gedaan naar hoe een doorsnee christen in Londen er over vijf jaar uitziet. Dat bleek een zwarte man van 26 jaar. Toen Tearfund Engeland zich realiseerde dat dit profiel niet voorkomt in hun database, hebben zij het roer flink omgegooid. Door andere mensen op het podium te zetten en het onderwerp discriminatie, racisme en inclusie bespreekbaar te maken in de hele organisatie. Als je het boek *Handelingen* doorleest, ontdek je dat het eerste controversiële onderwerp waar de jonge gemeente mee te maken kreeg, er niet een was van theologie of dogma's, maar van racisme. In *Handelingen 6* staat dat de Griekse weduwen achtergesteld werden bij de Joodse weduwen. Dit werd opgelost door krachtige leiders aan te stellen vanuit de groep die gediscrimineerd werd. Dat zie ik nog te weinig in Nederland. Een voorbeeld, het afgelopen jaar, was het aanstellen van Samuel Lee als Theoloog des Vaderlands.

>> ***'Ik ben me bewust geworden van mijn eigen blinde vlekken'*** <<

Het is een kwestie van willen. Als we werkelijk verlangen naar een podium met een gelijke mix van man, vrouw en kleur, dan gebeurt dat ook. Stel dat de vijf meest gevraagde mannelijke sprekers zouden besluiten niet meer te spreken als het podium niet divers is? Ik denk dat de wil dan heel snel komt. Witte mannen die veel gelezen en gehoord worden, moeten vervolgens daarvoor wel ruimte creëren en geven.

Wat het mij heeft opgeleverd? Ik heb veel nieuwe schrijvers en sprekers leren kennen. Het kostte tijd, maar achter elke deur gingen weer veel andere deuren open. Ik ben me bewust geworden van mijn eigen blinde vlekken en roze bril. Ik heb God beter leren kennen. De Bijbel blijkt veel meer schatten in zich te bergen en de rijkdom van diversiteit ben ik veel meer gaan waarderen.

GEERT JAN VAN DIJK WERKT BIJ TEARFUND

Uitgever van magazine *OnderWeg* zoekt secretaris (m/v)

Binnenkort vertrekt de secretaris van het bestuur van Persvereniging *OnderWeg* (de uitgever). Daarom zoeken we op korte termijn iemand die haar opvolgt.

Wat doen we?

Het bestuur is verantwoordelijk voor de inhoud en koers van magazine *OnderWeg*. Ook benoemen we de (hoofd)redacteuren na voordracht van de redactie en onderhouden we contact met de Ledenraad, waarin de abonnees van *OnderWeg* vertegenwoordigd zijn.

Wie zoeken wij?

Onze nieuwe secretaris heeft ervaring als secretaris van een vereniging of heeft daar affiniteit mee. Verder heeft het de voorkeur als hij of zij:

- geïnteresseerd is in de christelijke media;
- enige bestuurlijke ervaring heeft;
- een zeker netwerk heeft binnen christelijk Nederland;
- opleiding of vorming heeft op minimaal hbo-niveau;
- kerkelijk meelevend is binnen NGK, GKv, CGK, PKN of een samenwerkingsgemeente.

Wat zijn de taken?

- Het bestuur vergadert zo'n zes keer per jaar, de secretaris bereidt de vergaderingen voor i.s.m. de voorzitter, maakt uitnodigingen, agenda's en verslagen.

- Het bestuur ontwikkelt, samen met de hoofdredactie, visie op beleid en koers van het magazine en neemt daarover besluiten.
- De secretaris schrijft de noodzakelijke brieven en e-mails aan interne en externe contacten.

Wat bieden we?

- Een mooie vrijwilligersfunctie waarbij je nauw betrokken bent bij organisatie en beleidsvorming die bijdragen aan het driewekelijks verschijnen van magazine *OnderWeg*.
- Reiskosten en andere onkosten worden vergoed.

Interesse?

Reacties vóór 20 februari naar persvereniging@onderwegonline.nl.

Neem voor meer informatie contact op met:

Anko Oussoren

06-43754063

aoussoren@praktijkcentrum.org of

Marga van Gent-Petter

06-49708933

margavangent@ziggo.nl

Discriminatie in de kerk

Voor God zijn wij allemaal gelijk.
Maar geldt dat ook voor de kerk?
Ook daar was en is discriminatie op
grond van afkomst en huidskleur.
Vaak onbewust, maar daarom niet
minder kwalijk.

Eva Mabayoje schrijft daarover: 'De schade die door de kerk is aangericht bij onze Afrikaanse broeders en zusters is vele malen groter dan de helende werking. Wil je weer een weg vooruit kunnen bewandelen, dan zal eerst een goede wondverzorging nodig zijn, zodat je niet blijft zitten met een stinkende open wond.'

Als je dat doet, zie je ook dat de Bijbel zelf in dienst gesteld werd van racistische opvattingen. 'De heerschappij van blank over zwart werd verdedigd met een beroep op de vloek van Noach over zijn zoon Cham en diens nakomelingen' (Klaas Spronk). En het is zeker niet alleen iets van vroeger volgens Shari van den Hout. Zij vraagt zich af: 'Hoe kan het dat sommige blanke christenen ergens, onbewust, het gevoel hebben: een persoon met een andere kleur is anders, minder?'

Onder ogen zien dat discriminatie ook in de kerk voorkomt, is niet het eindstation. Naast erkenning van dit kwaad kun je je er ook voor inzetten om juist ook door verschillen in afkomst en cultuur méér kerk te zijn, zoals de Morgensterkerk in Den Haag: 'Er wordt weleens gezegd dat je de hele wereld nodig hebt om de hele Christus te begrijpen... Juist door met andere gelovigen uit andere culturen op te trekken, wordt onze kennis van die liefde verrijkt.'

In gesprek

Hebben de kringleden zelf ervaring met discriminatie op grond van hun huidskleur en/of afkomst in de kerk? Als je een veilige kring hebt, neem dan ruim de

tijd om deze ervaringen delen. Ga niet discussiëren, maar probeer elkaar te begrijpen. Breng de pijn van deze ervaringen bij God. In een volgende bijeenkomst zou je met elkaar kunnen bespreken wat jullie hieraan zouden moeten en kunnen doen. Of dat nuttig en nodig is, hangt af van jullie eerste gesprek en situatie.

Een andere opzet van een gesprek kan zijn om met elkaar na te denken over de rol van de kerk in de geschiedenis en wat dat voor onze tijd betekent. Bijvoorbeeld aan de hand van de volgende punten.

1. Volgens Eva Mabayoje heeft de kerk ten onrechte minder aandacht voor haar rol in het slavernijverleden dan de wereld buiten de kerk. Herken je dat? Wat zou daaraan kunnen gebeuren?
2. Klaas Spronk beschrijft hoe de Bijbel zowel racistisch als bevrijdend gelezen kan worden. Wat herken je daar zelf van? Wat helpt om de Bijbel goed te lezen?
3. In het online gedeelte van deze rubriek is meer info te vinden over een schuldbelijdenis van de kerken aan de afstammelingen van slaven en de zin of onzin daarvan. Lees daar meer over en ga met elkaar na wat je hierin als kerk zou kunnen doen.

BRAM BEUTE IS REDACTEUR VAN *ONDERWEG* EN PREDIKANT VAN DE BAZUINKERK IN KAMPEN

> De rubriek **Kringen** is bedoeld voor **huiskringen** en sluit inhoudelijk aan bij het **thema van het nummer**. De rubriek krijgt online een vervolg met extra verdieping, bronnen en adviezen om praktisch met het thema aan de slag te gaan. Zie onderwegonline.nl/kringen-OW702

DOMINEE WIM RIETKERK (NGK)
IS TACHTIG GEWORDEN

‘Materieel bezit doet me niets’

TEKST ESTHER DE HEK | BEELD MAARTEN BOERSEMA

Hij merkt dat hij ouder wordt, zegt dominee Wim Rietkerk, die laatst tachtig jaar werd. 'Ik kan niet meer de hele dag doorgaan, zoals vroeger.' Toch kwam er eind vorig jaar nog een boek van hem uit en zit hij dagelijks achter zijn bureau. 'In ons leven hebben we ervaren dat God leidt en voorziet op een manier die royaler is dan wij zelf ooit in gedachten hadden.'

W

e zitten inmiddels ruim anderhalf uur te praten in de voorkamer van het Utrechtse grachtenpand waar

boeken, een bureau en makkelijk zittend meubilair het beeld bepalen, als Rietkerk een ontboezeming doet. Hij lijkt voor het eerst op deze maandagochtend een inkijkje in zijn hart te geven. Het is geen onwil, had hij al eerder aan de telefoon gezegd. Maar 'voor de krant' praat hij liever over inhoudelijke dingen - zijn visie op wat God ons met de coronacrisis te zeggen heeft bijvoorbeeld, waarover hij onlangs het boek 'Verborgenen aanwezig' schreef. 'Tegenwoordig staat de krant vol interviews met mensen die vertellen wat hun hobby's zijn. Dat las je vroeger nooit, je had het alleen over de inhoud.'

Ontgroeningstijd

Hij leest het liefst boeken, véél boeken, had zijn vrouw Greta (83) al gezegd, voordat ze de achterkamer inging om een vriendin in Israël te bellen. 'Lezen, lezen, lezen, met zijn neus in de boeken. Dat is zijn hobby.' De Duitse Greta Reimer en de Nederlandse theologiestudent Wim Rietkerk ontmoetten elkaar in 1964 in Chalet Bellevue in het Zwitserse alpendorp Huémoz. In 1955 was het Amerikaanse echtpaar Francis en Edith Schaeffer op deze plek 'l'Abri' gestart, een internationale woon- en leefgemeenschap die in de loop van de jaren in acht landen, waaronder Nederland, christelijke leefgemeenschappen oprichtte. 'In oktober 1960, tijdens mijn ontgroeningstijd op de TUK, gaf Francis Schaeffer een lezing die ik verplicht was bij te wonen. We moesten naar een Zwitserse filosoof, werd gezegd. Die spreekbeurt is achteraf gezien voor mij enorm belangrijk geweest om los te komen uit de gereformeerde subcultuur, de veilige

bubbel waarin ik op dat moment zat.'

Het verplichte college van Schaeffer in zijn 'groentijd' zette bij Wim Rietkerk radicaal een wissel om. 'Direct erna heb ik hem geschreven: ik kom naar Zwitserland. Dat is in 1961 ook gebeurd, liftend met twee vrienden ben ik naar Chalet Bellevue gegaan. De jaren erna kwam ik er nog vaak.'

Waarom sloeg de lezing van Schaeffer zo in?

'Dat grijpt terug op ervaringen van de jaren daarvoor. Ik was nog maar een jongeman van twintig, opgegroeid in een vrijgemaakt gezin in Lisse, waar trouwens een open gesprekkultuur heerste. Maar toch nam je als het ging over God, over wie Hij was en waarom je in Hem geloofde veel dingen aan zonder er al te diep over na te denken. Je had de veilige zekerheid van de leer, de subcultuur en die brak open toen ik daar bij Schaeffer zat. Zijn boodschap sloeg in als een bom.'

W.G. (Wim) Rietkerk werd in 1941 geboren in Lisse. Hij studeerde theologie in Kampen en kwam in aanraking met het gedachtegoed van de Amerikaanse theoloog Francis Schaeffer, oprichter van de internationale l'Abri-gemeenschappen (www.labri.org). Zelf richtte Rietkerk in 1971 samen met Hans Rookmaaker een l'Abri-gemeenschap in Nederland op, waar hij ook jaren met zijn gezin woonde. Hij schreef diverse boeken en was NGK-predikant in Barendrecht, Culemborg, Utrecht, Houten en Wageningen. Zie ook www.wimrietkerk.nl.

Het ging tijdens het college over 'the reality of the Supernatural', het thema waar theoloog en filosoof Francis A. Schaeffer zijn gedachtegoed op baseerde. De Bijbel spreekt waarheid over alle terreinen van het leven, leerde hij. Dus over schepping, mens, kosmos en geschiedenis, over de hele realiteit. Het loslaten van deze 'waarheid' was volgens Schaeffer de belangrijkste reden voor conflict, gebrokenheid en wanhoop onder de 'moderne mens'.

» 'We hebben God vaak aan het werk gezien, ook in de kerk' «

Rietkerk: 'Schaeffer vertelde in die collegezaal met weidse gebaren en veel dynamiek hoe zij in de l'Abri-gemeenschap in Zwitserland iets wilden laten zien van de realiteit van God. Simpelweg door gastvrijheid aan iedereen te bieden en het gesprek met elkaar aan te gaan. Ze maakten geen reclame voor het huis, de mensen kwamen. God leidt het leven in alles, zit daarachter.'

Gods hand

Dat verplichte college in oktober 1960 kun je achteraf bezien gerust het kantelpunt in Rietkerks leven noemen. Er zat een God achter die alles bestuurt, zegt hij zelf. Dat sluit naadloos aan op de levensvisie van de inmiddels tachtigjarige predikant, die in zijn nieuwste boek *Verborgen aanwezig, over Gods hand in de geschiedenis* schrijft dat God 'mensen vrijlaat, maar in de ontknoping laat zien dat Hij het is die altijd al een uitkomst in de hand had.'

Zeg 'dominee Wim Rietkerk' en bij velen komt direct 'l'Abri' naar boven. Deze organisatie is nauw verweven met uw leven, terwijl u ook predikant in de NGK bent geworden.

Hij lacht even, is stil en dan volgt wat je in het geheel van het gesprek een 'bescheiden ontboezeming' zou kunnen noemen: 'Het is zo gelopen. Maar weet je dat dit vaak gevoeld heeft alsof ik met twee vrouwen getrouwd ben? En dat kan lastig zijn.'

Het liefst was hij in 1966, na afronding van zijn theologiestudie in Kampen, bij l'Abri in Zwitserland gaan werken, samen met Greta. 'We trouwden in 1966 en schreven een brief met de boodschap dat we klaar stonden om te komen. Maar er was geen plek, dus toen ben ik in 1967 gewoon dominee geworden in de vrijgemaakte kerk van Barendrecht.'

Een internationaal georiënteerde theoloog, getrouwd met een Duitse vrouw uit de Vergadering van Gelovigen werd dorpsdominee. Hij neemt nog een slok van zijn inmiddels koude koffie als zijn vrouw even binnenkomt. 'Ik heb hoe

alles ging in de kerk in Nederland altijd goed kunnen relativeren', vertelt ze. 'Zo doen ze het hier, anderen doen het weer anders, veel is niet belangrijk.' En haar man? Hij: 'Ik geloof niet dat ik op dat moment zo geconcentreerd voor ogen had wat er mogelijk was. Barendrecht was een gemoedelijke, lieve gemeente en Culemborg, waar ik in 1971 heenging, ook. Ze gaven mij de ruimte om bezig te zijn met het opzetten van een l'Abri-tak in Nederland. Daar was ik vanuit Barendrecht al snel bij betrokken. Tegelijkertijd heb ik het als gemeentepredikant altijd als mooie uitdaging gezien om de Bijbel te bestuderen en in het werk van de verkondiging van het evangelie te staan. Ik heb het gemeentepredikant zijn dus nooit als noodoplossing gezien. Maar de combinatie, dat 'met twee vrouwen getrouwd zijn', was niet altijd makkelijk.'

Wat was bijvoorbeeld niet makkelijk?

Zijn vrouw reageert: 'Het was sowieso altijd heel druk, altijd waren we bezig. Toen we voor l'Abri in Huize Kortenhoeve in Eck en Wiel woonden, was mijn man ook parttime gemeentepredikant in Culemborg en later Utrecht. We hadden een opgroeiend gezin, er waren doorlopend gasten en het predikantswerk van mijn man ging natuurlijk ook door. Dat was op sommige momenten zwaar.'

Wim Rietkerk: 'Bij het ouder worden denk je terug, zo gaat dat. En dan heeft de combinatie hier en daar wel spanningsvelden opgeleverd. Ik denk, zeg ik nu, dat ik sommige bezoektaken in de gemeente wel wat te mager heb uitgevoerd. Dan gaf ik toch een behoorlijk deel van mijn tijd aan l'Abri, waar gasten waren die je tijd enorm op konden zuigen. Is dat altijd goed geweest, denk je dan? Er zijn vast gemeenteleden geweest die mij wel vaker hadden kunnen zien. Ik zie dat achteraf als een tekort en ben daar niet helemaal gelukkig mee.'

Greta is weer naar de achterkamer gegaan. Eigenlijk zou het echtpaar Rietkerk nu in Israël zijn, vertelde ze. 'Ik voel mij nauw verbonden met Israël en het Joodse volk. Ook nu met corona wil ik weten hoe het mijn vrienden daar vergaat, maar erheen gaan zit er helaas niet in.'

Eerlijk gezegd begrijp ik wel dat u en uw vrouw, gezien uw levensloop en vorming, zo maar meer bevlogenheid voelden voor het l'Abri-werk dan voor het gemeentewerk. Of zeg ik nu iets verkeerd?

'Nou, ik vind dat lastig te zeggen, hoewel het achteraf gezien misschien wel waar is. Op het moment dat ik gemeentepredikant was en dit combineerde met het werk voor l'Abri, ervaarde ik spanningsvelden. Aan de ene kant geef je je hart aan een gemeenschap waar mensen uit allerlei windstreken komen en veel van je gevraagd wordt, maar waar je ook veel in kwijt kunt. Tegelijkertijd dien je gemeenten die meer de traditionele paden bewandelen.

Overigens was er al in Barendrecht genoeg ruimte vanuit de gemeente om mij samen met Hans Rookmaaker in te zetten voor het in Nederland opzetten van l'Abri. Ik kwam daar, net voor 'de breuk van '67', als vrijgemaakt predikant.' De gemeente van Barendrecht sloot zich aan bij de Nederlands Gereformeerde Kerken die in 1967 ontstonden. Rietkerk zegt dat hij persoonlijk en in zijn gemeenten weinig 'last heeft gehad van de kerkelijke conflicten en onmin' waar in die jaren sprake van was. 'Dat had ook van doen met mijn eigen focus. In mijn beleven was ik als predikant altijd wat 'buitenkerkelijk'. Het heeft te maken, denk ik, met mijn innerlijke overtuiging en ook verlangen om als christenen een open en gastvrije gemeenschap te zijn. Niet op zichzelf gericht en in een eigen bubbel. Vanuit dat verlangen is l'Abri ontstaan en dat heb ik de kerken willen binnendragen: dat de essentie van gemeente van Christus zijn zit in een open en gastvrije houding naar de wereld toe.'

Heeft u het effect en de zegen daarvan gezien?

'Zeker wel, hoewel ik dat niet verbind aan mijn eigen persoon. Ook heb ik geen lijstje bijgehouden van successen ofzo, natuurlijk niet. Wel hebben we zo vaak God aan het werk gezien in het groot en in het klein, ook in de kerk. Mijn vrouw en ik hebben ons in Gods koninkrijk ingezet vanuit de diepe overtuiging dat je God kunt vertrouwen en Hij in de realiteit van het leven laat zien dat dit echt zo is. 'Zoek eerst het koninkrijk en al het andere zal u toegeworpen worden', is de oproep van waaruit we leven. We hebben gezien en ervaren dat dit waar is, sterker nog:

dat God werkt, leidt en voorziet op een manier die royaler is dan wij zelf kunnen bedenken.'

Loslaten

In Rietkerks voorkamer aan de Utrechtse Kromme Nieuwgracht, pal tegenover het monumentale Paushuize, blijkt weer eens dat tachtig jaren niet in tweeënehalf uur te vangen zijn. 'Alleen onze drie kinderen komen op zijn verjaardag, dat mag nog. Dan zetten we een grote doos met oude foto's op tafel en gaan herinneringen ophalen', vertelt Greta.

Alle drie de kinderen zijn getrouwd en hebben kinderen. Dochter Christa en haar man Robb Ludwick wonen met hun gezin in l'Abri in Eck en Wiel. Samen met een ander echtpaar namen zij de leiding van l'Abri Nederland over. Even voordat zijn vrouw weer de kamer binnenkwam, hadden we het over loslaten, een thema waar hij trouwens ooit een boek over schreef, *De kunst van het loslaten*. Rietkerk: 'We hebben hier een prachtig huis op het mooiste plekje in Utrecht, dat we op een wonderlijke manier hebben kunnen kopen. Maar als ze morgen zouden zeggen dat Greta en ik het moeten verlaten en in een schuur in Eck en Wiel moeten gaan zitten, zou ik gaan. Materieel bezit doet me niets. In ons leven hebben we ervaren dat God leidt en voorziet op een manier die royaler is dan wij zelf ooit in gedachten hadden. Letterlijk soms, maar ook niet-materieel. Nu wel allebei ouder zijn en veel terugkijken, zeggen we dat regelmatig tegen elkaar.'

ESTHER DE HEK IS HOOFDREDACTEUR VAN ONDERWEG

Vrouwen die de vrijheid beetpakken

Voortgedreven werden ze, de mennonieten, op zoek naar een plek waar ze ongehinderd hun pacifistische levens konden leiden, zoals voorgeschreven door hun Friese aartsvader Menno Simonsz. Zodra ze opgeroepen werden voor het leger, braken ze op en trokken ze verder, van Nederland en Duitsland naar het oosten, van Rusland naar Canada. De meeste orthodoxe groepen zwermen verder uit, tot in Bolivia aan toe.

Nog altijd kun je ze daar tegenkomen, als ze met paard en wagen de oogst naar de markt brengen, mannen met baarden in tuinbroeken. Vrouwen komen het terrein niet af, zij spreken alleen Plautdietsch en zijn analfabeet. De Bijbel wordt gelezen door de mannen, zij vertellen de vrouwen wel wat ze moeten doen.

Manitoba, in Bolivia, is zo'n kolonie. In 2009 voltrekt zich daar een ramp. Niet minder dan honderd vrouwen en meisjes blijken verkracht te zijn, midden in de nacht, nadat de hele familie bedweld is. De slachtoffers worden aanvankelijk niet serieus genomen door de leiding. Het zal de duivel wel geweest zijn, die hen komt straffen voor hun zonden. Of hebben ze overspel gepleegd en zoeken ze een excuus voor de zwangerschap? Tot twee mannen uit de kolonie op heterdaad betrapt

worden en het om een bende van acht mannen blijkt te gaan.

De Canadese auteur Miriam Toews (spreek uit: teevs) is geboren als mennoniet, ze vertrok tijdens haar puberteit. Haar nieuwste boek *Wat ze zeiden* (oorspronkelijk: *Women Talking*) is gebaseerd op het Boliviaanse verkrachtingsverhaal. Toews vertelt ons het verhaal van acht vrouwen die zich niet willen schikken in de opdracht van de leiding om de daders te vergeven. Als de mannen naar de stad gaan om borgtocht te regelen, komen de vrouwen bij elkaar op de zolder van een hooischuur. Ze vragen August Epp, de leraar van het schooltje, om notulen te maken. We lezen het verhaal vanuit August, die geen echte man is, want hij is niet in staat 'behoorlijk een

akker te bewerken of een varken van zijn ingewanden te ontdoen.' Respectvol noteert hij de gesprekken, voegt er zijn observaties aan toe en wisselt blikken van verliefdheid met Ona, die hem voor de klus gevraagd heeft.

Voor het eerst in hun leven beslissen de vrouwen zelf en denken ze zelf na over wat goed voor hen is. Er zijn drie mogelijkheden. De eerste is in de kolonie blijven en hun daders vergeven. Ze kunnen ook het gevecht aangaan met de mannen om gerechtigheid te krijgen. De derde optie is vertrekken uit de kolonie voordat de mannen terugkomen. Het gaat er soms verhit aan toe tussen de vrouwen, dan weer krijgen ze de slappe lach. Ieder heeft haar eigen karakter en stem in het geheel. De gesprekken zijn soms wat hoogdravend en filosofisch voor vrouwen zonder scholing, maar dat zal de mooie stijl van August zijn.

>> **Voor het eerst in hun leven denken de vrouwen zelf na** <<

De vragen die voorliggen, zijn immens. Als de daders om vergeving vragen, zodat zij in de kolonie kunnen terugkeren, moeten de vrouwen dat wel schenken. Anders zal God hén niet vergeven en in die situatie willen ze niet terechtkomen. Het gevecht met de mannen om gerechtigheid zullen ze waarschijnlijk verliezen. Ze zullen beschuldigd worden van de zonde van opstandigheid en alleen maar dieper in onderworpenheid wegzakken. Blijft vertrek als enige optie over? Terugkeren is dan onmogelijk, hun mannen, oudere zonen en de vrouwen die blijven zullen ze nooit meer zien.

Wat ze zeiden is in de eerste plaats een ode aan vrouwen die in een situatie van onderdrukking en onvrijheid het lot van hun leven in eigen hand nemen, de vrijheid zelf beetpakken. Toews maakt helder hoe de mechanismes werken in gemeenschappen waarin de teugels te strak worden aangetrokken en leiders heersen over het geweten van de leden. Geloven is iets collectiefs, we doen het in een gemeenschap, en tegelijk is het iets individueels. Als de balans zoek is en de theologie bewust simpel wordt gehouden om de gemeenschap tegen invloeden van buiten te beschermen, dan gebeuren er ongelukken. Als het konvooi van de vrouwen de kolonie verlaat, kijkt August hen na. Van zijn aanvankelijke voornemen zichzelf door het hoofd te schieten, ziet hij af. Hij heeft zich nuttig kunnen maken, zijn taak aanvaard, het leven omarmd. Dat heeft het verzoek van Ona hem gebracht.

ARIE KOK IS AUTEUR EN JOURNALIST

Naar aanleiding van:

Miriam Toews, *Wat ze zeiden*, Amsterdam (Cossee), 2020. 224 pagina's, €20,99. ISBN 9789059369177.

In het kort

- Onthutsend en tegelijk ontroerend verhaal over onrecht tegen vrouwen.
- Literair hoogstaand, knappe compositie.
- Stelt indringende vragen over vergeving.
- Boeiende inblik in mennonietenkolonie.

> Column

Politiek correct

'Politiek is niets voor fatsoenlijke mensen' zegt mijn oude vader altijd. Hij werd ooit gevraagd om namens de ARP in de gemeenteraad zitting te nemen. Hij bedankte beleefd. Stiekem vond hij het wel een compliment, maar hij waagde zich er niet aan. Van politiek bedrijven krijg je vuile handen. Je neemt slechte beslissingen of sluit compromissen die je principes doen verwateren. Of je moet achteraf je mond spoelen vanwege het kiezen van verkeerde woorden. Wat hij als moeizaam ervaart in de politiek, vind ik juist een mooie uitdaging. We vermijden het onderwerp liever, maar dat is lastig aangezien alles tegenwoordig wel politiek geladen lijkt. Corona voorop. De verschillende meningen daarover drijven ons gemakkelijk uit elkaar. Ondanks de afstand die we moeten houden, trap je zomaar op iemands tenen.

>> In deze tijd lijken vooral regels een belangrijk thema <<

Dat gebeurt ook in de kerk. Ook daar hebben we 'partijen' en in deze tijd lijken vooral regels een belangrijk thema. Dat is niet vreemd. Politiek gaat immers over hoe je iets het beste voor de groep kunt organiseren, per definitie voor wat betreft de vorm. Daar praten we in de kerk sowieso graag over. De inhoud lijken we soms te vergeten. Toegegeven, het is ook echt moeilijk om via tweedimensionale schermen verdieping te vinden. Liever praten we over welke maatregelen nodig zijn en of we daarmee wel of niet uit de voeten kunnen. Regelmatig doen de seculiere media daar nog een schepje bovenop: op basis van incidenten benadrukken ze dat de kerk niet solidair genoeg is met de samenleving. Ook dan zijn we niet in staat om inhoudelijk te reageren en blijven we hangen in discussies over de vorm.

Als we toch eens boven het politiek-correcte gesprek zouden kunnen uitstijgen en het binnen en buiten de kerk weer hebben over Degene die lak had aan vormen. Dan laten we, zo fatsoenlijk als mijn vader dat doet, de politieke discussie links (of rechts) liggen. Zullen we in plaats van druk zijn met regelen meer van Jezus' liefde, passie, geduld en erbarmen laten zien?

ELINE DE BOO IS SCHRIJFSTER MET EEN MISSIONAIRE ROEPING

www.dewittenberg.nl

START
22 februari
2021

**GA AAN DE SLAG
MET JE TOEKOMST**
Kies voor Inside-out!

**Ontvang gratis onze
niewsbrief met nieuws,
opinions en interviews!**

**MELD JE
NU AAN!**

**Onder
Weg** HOOPVOL EN
INSPIREEREND

www.onderwegonline.nl/nieuwsbrief

Nieuws

NGK-zendingsorganisatie naar Verre Naasten

De Nederlands Gereformeerde Zendingsvereniging Nqutu (NGZN) wordt sinds 1 januari 2021 ondersteund door mission-organisatie Verre Naasten. In de NGZN participeren circa dertig NGK-gemeenten, vooral in het westen en midden van het land. Zij hebben unaniem besloten om zich, na twee jaar verkennende samenwerking met Verre Naasten, als regionaal samenwerkingsverband aan te sluiten bij het Landelijk Samenwerkingsverband. Tot voor kort bestond dat uitsluitend uit mission-samenwerkingsverbanden van GKv-gemeenten.

Namens de NGZN werkt dominee Tjeerd Baron in Vrijheid, KwaZulu Natal, Zuid-Afrika, samen met voorgangers van een aantal partnerkerken daar.

Komen en gaan

Verbonden aan GKv Leek: T. Waalewijn (GKv Lutten);
aan GKv Dalfsen-Oost: K. Beiboer (GKv Amersfoort-
Nieuwland)

» 'Braafheid werd je genoemd, want zo was het gedrag van die slaaf' «

Eva Mabayoje, pagina 7

OnderWeg online

> Op Twitter

Magzine Onderweg

@onderwegonline

Binnenkort maken we een editie over 'kerk en corona'. Vertel ons waar dit - bewust nog breed geformuleerde thema - over zou moeten gaan. Wat wil jij lezen?

mineke harmsen spruijt

@MMinekeh

Kerkelijke gemeente en corona. Ik werd bij niet handgeven, wel hand op mijn hart, na uitreiken bijbel aan paar uitgelachen. Was in de eerste week coronamaatregelen.

GA VOOR MEER REACTIES NAAR:

<https://twitter.com/onderwegonline>
of scan de QR-code.

VOORUITBLIK

Het thema van editie 3 van *OnderWeg* is 'Kerk zijn in en na coronatijd'. Wat betekenen vier seizoenen van crisis voor de kerk en voor onszelf?

In deze editie onder meer een gesprek met hoogleraar missiologie Stefan Paas: welke bedreigingen en vooral ook welke kansen ziet hij voor de kerk nu en straks? In Ontmoeting een portret van voormalig tv-maker Rob Timmerman. Hij gooide zijn leven om en ging onder andere als vrijwilliger naar kamp Moria.

Het volgende nummer van *OnderWeg* verschijnt op 20 februari

Illustratie: Annelies Vonk - www.kriebelenskrabbels.nl

'Er staat toch écht
iederéén!'

Tearfund helpt mensen om zelf op te staan uit armoede en onrecht

We bieden wereldwijd hulp via lokale organisaties, kerken en via jou. Recht doen is voor ons een opdracht van God. We helpen waar we kunnen en moedigen mensen aan om de wereld mooier te maken.

Doe je mee?

Scan de QR-code.

www.tearfund.nl

tearfund

